

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

10-6
juni 2001

bijen

A detailed black and white scanning electron micrograph (SEM) of a honeycomb cell structure. The image shows a grid of hexagonal cells, each with a central circular opening. Numerous bees are visible, with their bodies and legs extending into and around the cells, illustrating their interaction with the hive's architecture.

MAANDBLAAD VOOR IMKERS

Een detail van de antenne met sensilla. Sensilla zijn zintuigen waarmee de honingbij prikkels uit de omgeving kan waarnemen. Tot nu toe zijn zeven typen sensilla gevonden. Hiervan kunnen we er zes op de foto herkennen:

162

1. Sensillum placodeum (plaatvormig orgaan);
2. Sensillum basiconicum (groot dunwandig pinvormig orgaan);
3. Sensillum trichodeum (dikwandige haar);
4. Sensillum coeloconicum (diepliggend pinvormig orgaan);
5. Sensillum trichodeum (dikwandig pinvormig orgaan);
6. Sensillum ampulaceum (diepliggend haarvormig orgaan).

De dikwandige haar sensilla (3) behoren waarschijnlijk tot de tastorganen (mechanoreceptoren). De andere sensilla, zijn waarschijnlijk zogenaamde chemoreceptoren die een rol spelen bij het waarnemen van geur en smaak. Het plaatvormig orgaan (1) reageert op het aroma van veel bloemen, de Nassanov klier en de kaakklier van de koningin (beschreven door Von Frisch). Op de antenna van dar komen ongeveer 5x zoveel sensilla placodeum (1) voor dan bij een werkster (15.000 bij de dar tegenover 3000 bij de werkster). Om deze reden, is er wel gesuggereerd dat dit type sensilla de dar helpt bij het opsporen van de onbevuchte koningin. Basiconica (2) en coeloconica (4) zijn ook geurorganen, maar bij de coeloconica bereiken de geuren het pinvormig orgaan via een kleine opening omdat het orgaan in een putje ligt. Sensilla trichodeum (5) en ampulaceum (6) zijn smaakorganen. Ook het orgaan van ampulaceum moet via een kleine opening bereikt worden.

A.M. Millington-Ward, Oegstgeest f

Van de redactie

'Er gaat niets boven Groningen', maar er ligt wel een boel Nederland onder. En dat heeft wel degelijk met Groningen te maken. Als sinds 1990 in Groningen de bijenhouderij met een kwart is teruggelopen, is dat slecht nieuws voor de rest van Nederland. Wij hebben er het hoofdartikel aan gewijd. Niet omdat we zo gek zijn op slechte berichten, maar omdat we bewondering hebben voor de wijze waarop ze daar in het Noorden proberen het tij te keren.

Van 'Bijen' kan men van alles vinden en zeggen, maar een degelijk blad is het wel. Zo degelijk dat een glimlach of een grimlach er zo af en toe wel vanaf zou moeten kunnen, vinden wij. Vutter-imker Rik Oldeven wil daar eenmaal per 2 nummers voor gaan zorgen. U vindt hem onder en in 'Cursief'.

Heel anders dan Tom Manders alias Dorus gaat Peter Elshout met motten om. Voor een goed begrip van zijn Wasmotten (2) zou je er zijn Wasmotten (1) uit het vorige nummer nog eens bij moeten halen.

Ton Thissen

Geen Groningen zonder bijen	Ton Thissen	163
Nieuwe datum ALV VBBN		165
Van heinde en ver	Otto de Kat	166
Nieuws van de Ambrosiushoeve.....	Christ Smeekens	167
Plant en bij		
Bijenplant in beeld	Arjen Neve	168
Praktijk		
Imkerpraktijken.....	Mari van Iersel	170
Antwoord uit de praktijk	Mari van Iersel	172
Voor de beginner	Jos Timmermans en Piet Kuijs	174
De lezer schrijft		
België, Lemmer en AVB	M.J. van Iersel	175
Cursief	Rik Oldeven	175
Buckfast		
De kast en de bij.....	G.C. van Eizenga, A.H. de Wit	176
Uit de imkergemeenschap		
Van imker tot imker	Ko Zoet	178
'Over bijen kun je dagen doorpraten'	Ab Kuypers	180
Video: 'Het universum van de honingbij'		181
Gravenhorster boogkorf .A. Hottinga/H. van der Zande		182
Korfvluchten	A. Hottinga	183
Gezondheid		
Wasmotten (2)	P. Elshout	184
Foto van de maand		
Bernadette Kuijs		185
Verenigingsnieuws		
VBBN: Even voorstellen Gerda Bogaards-de Graaf.....		186
VBBN: Uit de PC van de voorzitter		186
ZLTO: Van de bestuurstaafel		187
Familieberichten		188
Kalender		189
Cursussen		190
Vraag en aanbod		1190
Colofon en adressen		191
Handelsadvertenties		192

Geen Groningen zonder bijen

Ton Thissen

In 1999 verscheen op initiatief van de VBBN groep Groningen een 38 pagina's tellend rapport met de optimistische titel 'Verbetering van de bijenhouderij in de provincie Groningen'. Aan de totstandkoming ervan werkten zo'n 10 instanties mee, waaronder de Provincie Groningen, de Vereniging Groninger Gemeenten, het NLTO, Staatsbosbeheer en de VBBN Uitgangspunt waren de resultaten van een enquête gehouden onder de bijenhouders van de VBBN groep Groningen. De geleidelijke teruggang van de bijenhouderij in met name Groningen tussen 1990 en 1999 met bijna 25% was de aanleiding voor deze enquête. 60% Van de Groninger imkers nam aan dit onderzoek dat uit 24 vragen bestond, deel. Uit de antwoorden bleek dat de voornaamste oorzaak van de teruggang van de Groninger imkerij gezocht moet worden in het gebrek aan mogelijkheden voor het winnen van honing.

Wie de oorzaak weet kent de oplossing: verbetering dus van de drachtmogelijkheden in de provincie Groningen voor bijenvolken. Zo simpel is dat!

Niet eenvoudig

Maar zo simpel is zo simpel niet. Verbetering van de drachtmogelijkheden heeft te maken met aanplant-beleid, met snoeiwerkzaamheden, met waterkant- en bermbeheer. En niet te vergeten met inzaai van akkerranden en met braaklegging. En zodoende heb je met allerlei instanties en overheden te maken, want deze instantie gaat over dit en die over dat. Je mag al blij zijn als je ze allemaal om één tafel krijgt. Dat is de VBBN groep Groningen kennelijk gelukt.

En wat doe je dan na veel gepraat? Een lijst van aanbevelingen maken. Voor een beter begrip en wellicht ook als voorbeeld ter navolging volgen hier de 12 aanbevelingen:

1. Het is dringend gewenst dat de provincie, gemeenten en landschapsarchitecten bij de ontwikkeling van nieuwe woon- en recreatiegebieden rekening houden met de voedselbehoefte, woonbehoefte van insecten.
2. De provincie zou als landschapsbeheerder het ecologisch beheer van kruidachtig en houtachtig groen moeten stimuleren door aanbevelingen, door wet- en regelgeving, door hiervoor een subsidie/premie beschikbaar te stellen.
3. Het lijkt noodzakelijk bestaande leefgebieden van

insecten te verbeteren door de beschikbaarheid van opeenvolgende voedselbronnen te vergroten. Het is dan ook dringend gewenst dat er een onderzoek plaatsvindt naar alternatieven.

4. Het is noodzakelijk dat veel gemeenten en waterschappen een verandering aanbrengen in hun denken over en het daadwerkelijk beheer van bossen, singels, ruigten en bermbeheer, met name over maaien en snoeien.
5. Het is noodzakelijk, om verwarring en misverstanden te voorkomen, dat provincie en gemeenten hun wegenverkeersreglementen ten opzichte van het plaatsen van bijenkasten langs openbare wegen op elkaar afstemmen en in overeenstemming brengen met een realistische uitvoering.
6. De provincie zou het natuurbeheer in de landbouw kunnen bevorderen door premies beschikbaar te stellen voor het niet spuiten van akkerranden en weilanden en voor het inzaaien van natuurmengsels langs akkerranden die voedsel leveren voor vele bloem-bezoekende insecten en dieren in het algemeen.
7. De provincie zou de natuurbraakregeling voor de Groninger landbouwers aantrekkelijker kunnen maken door subsidiëring van het inzaaien van mengsels die zowel geschikt zijn als biotoopverbetering voor insecten als voor de groenbemesting.
8. Het lijkt zeer gewenst dat de NLTO bij haar achterban een voorlichtingscampagne start over het nut van wilde insecten en honingbijen in de landbouw en dat zij in overleg treedt met de plaatselijke imkers (organisaties) over het plaatsen van bijenvolken bij monoculturen, zodat overbezetting wordt voorkomen.
9. Er is onderzoek nodig om aan te kunnen tonen of er daadwerkelijk een gebrek aan bijenvolken is voor de bestuiving in de fruitteelt en glastuinbouw in de provincie Groningen, zoals uit de enquête naar voren komt.
10. Een onderzoek naar het effect van het niet meer aanwezig zijn van een adequate populatie van bestuivers voor de (alternatieve) landbouwgewassen lijkt voor het bepalen van een toekomstbeeld voor de noordelijke land- en tuinbouw zeer gewest.
11. Het is dringend gewenst dat gemeenten in goed overleg met de plaatselijke imkerorganisatie(s) meerdere mogelijkheden voor het plaatsen van bijenkasten proberen te realiseren in belang van zowel de plaatselijke bijenhouders als in het belang van een goede bestuiving van planten als besdragende

heester in het particulier groen en in het grootschalig groen.

12. Het is noodzaak dat de landelijke VBBN, in samenwerking met de groepen/subverenigingen, een landelijke campagne start om het nut voor mens, plant en dier van honingbijen en de in het wild levende insecten onder de aandacht te brengen van politieke ambtsdragers, het brede publiek en degenen die beroepshalve met bijen en andere insecten te maken hebben.

De VBBN zou in haar verenigingsactiviteiten een korte cursus over bestuiving moeten opnemen, afgestemd op de regionale omstandigheden.

Je kunt zien dat iedereen overtuigd is van de noodzaak het e.e.a. voor zijn rekening te nemen. De termen liegen er in ieder geval niet om: het is dringend gewenst; men zou moeten; het is noodzakelijk; het lijkt gewenst; onderzoek is nodig. Men is kennelijk met de beste bedoelingen uiteengegaan. In 1999.

Burger tegenover overheid

Maar wat zijn na twee jaar nu de resultaten van die beste bedoelingen? Lammert Slijter, de samensteller van het rapport, zegt desgevraagd met het rapport flink aan de gang geweest te zijn en nog in de slag te zijn, maar tot nu toe eigenlijk weinig bereikt te hebben. De Provincie Groningen - vaak vermeld in de aanbevelingen - laat het grotendeels afweten. De gemeenten in Groningen laten over het algemeen hun oren meer hangen naar de projectontwikkelaars en landschapsarchitecten dan naar mensen die het milieu ter harte gaat. Met het LNTO werden en worden goede zaken gedaan betreffende voorlichting over het nut van insecten en honingbijen in de landbouw. Maar als de landelijke overheid het tot nu toe redelijk goed functionerend braakleggingsproject torpedeert door de subsidies in te trekken doe je toch eigenlijk eerder een stap terug. Ook de VBBN laat het erbij zitten. Van de aanbeveling aan haar gericht een landelijke campagne te starten om het nut van de honingbij en de bestuivende insecten onder de aandacht te brengen van politieke ambtsdragers en het brede publiek is tot nu toe althans zo goed als niets terecht gekomen. Al met al een triest verloop van een goed rapport met dito aanbevelingen.

Reacties uit het veld

De boer op dus. Om te beginnen gebeld met de woordvoester van de VBBN: mevr. Catherine Reker. Zij laat weten dat vergeleken met herstel, instandhouding en uitbreiding van dracht voor o.a. honing-

bijen, biotoopverbetering op grote schaal, zoals in de provincie Groningen, een zaak van lange adem is. Daar zijn contacten voor nodig met autoriteiten op provinciaal en nationaal niveau uit vnl. de landbouwsector, die zeker op dit moment (maart '01) de handen vol heeft aan BSE en MKZ.

Aan de aanbeveling een cursus over bestuiving op te nemen in haar verenigingsactiviteiten is door de VBBN althans tot nu toe niet voldaan. (Het doekje voor het bloeden kan wellicht op dit moment gevonden worden in het onlangs verschijnen van het nieuwe boek van Lei Hensels 'Bestuiving door honingbijen'. Aan de uitgave ervan hebben de 5 bijenhouderorganisaties meegewerkt). Op mijn vraag aan de woordvoerder van de Vereniging Groninger Gemeenten wat er was terecht gekomen van de aanbevelingen aan het adres van de gemeenten, was het antwoord dat het rapport onder autoriteit van de Provincie was tot stand gekomen. En dat de VGG de informatie uit het rapport had doorgesluisd naar de verschillende gemeenten. Verder viel er wat hem betrof weinig te zeggen over de realisering van de vier aanbevelingen aan het adres van de Groninger gemeenten, inhoudende: het maaien (van bermen) en

164

De gemeenten in Groningen laten over het algemeen hun oren meer hangen naar de projectontwikkelaars en landschapsarchitecten dan naar mensen die het milieu ter harte gaat.

snoeien op een insectenvriendelijke wijze, het rekening houden met voedsel- en woonbehoefes van bestuivende insecten in het algemeen en overleg over het plaatsen van bijenvolken binnen de gemeentegrenzen en langs openbare wegen.

Braaklegging

Naar aanleiding van Sligters opmerking over de torpedering van het braakleggingsproject weet dhr. Dirk de Boer van de Dienst Landelijk Gebied Groningen te melden dat het natuurbraakproject (inzaai met een natuurmengsel) inderdaad geschrapt werd. Er deden destijds 325 boeren in Groningen aan mee, maar dat was de staatssecretaris kennelijk te min. Over het intrekken van deze vorm van braaklegging is nogal wat commotie geweest. Die heeft ertoe geleid dat het ministerie van haar besluit tot intrekking is teruggekomen. Het natuurbraakproject is nu dus weer in ere hersteld. De provincie Groningen doet er nog een kleine subsidie bij als het gewas de winter door blijft staan. Met de natuurbraak zijn de bijen dus wel geholpen, al valt daarbij de winterperiode voor hen vanzelfsprekend weg. Veel meer valt er volgens Dirk de Boer in de braaklegging voor de bijen eigenlijk niet te halen.

Met betrekking tot het Groninger rapport kom ik bij de Provincie aanvankelijk niet veel verder dan wat er al aan mooie dingen geschreven werd door Mevr. R. Jansen, lid van Gedeputeerde Staten, in het voorwoord van het rapport. Dat er nl. in de jaren '97 en '98 diverse projecten zijn opgestart, die betrekking hebben op verbetering van de akkerbiotoop t.b.v. de akker- en weidevogels, vergroting van de soorten rijkdom van planten en dieren in slootkanten, wegbermen, oude dijken e.d. Diverse maatregelen op dit terrein liggen ook in het verlengde van de wensen uit de bijenhouderij. Met enige trots wordt vermeld dat men ook vanuit de Provincie het schrappen van het natuurbraakproject heeft weten ongedaan te maken. Maar daar blijft het dan ook bij. Van de specifieke wens van de bijenhouderij om het plaatsen van kasten langs openbare wegen te coördineren met de verschillende gemeenten, heeft men wel gehoord, maar of daar enige realisering aan gegeven is, kan men niet zeggen.

In de onderste bureaula ...

Tja ... wat zeg je daar nou van? Een goed rapport blijft een goed rapport. Je moet het dan ook blijven koesteren. Nooit kinderen met badwater wegwerpen. Wat er aan ontbreekt - of liever: ontbrak - is m.i. een strak plan van uitvoering van de aanbevelingen: door

wie wordt er wat op welk moment en waar metterdaad uitgevoerd. En dat plan van uitvoering had vergezeld moeten gaan van een overzicht met evaluatiemomenten.

Van dat voornemen was overigens wel degelijk sprake, maar de Provincie en de VGG onttrokken zich daar gaandeweg aan, aldus Sligter. Er schijnt wel een keer geëvalueerd te zijn maar van het hoe en het wat waren mijn informanten althans niet op de hoogte. En verder? Aan natuur en milieu wordt in en door de provincie Groningen wel degelijk aandacht besteed. Diverse projecten waarvan ook de imkerij profijt kan hebben zijn gestart en lopen ook; het braakleggingsproject is tenslotte behouden en dat is heel wat. Maar ... het aantal bijenhouders is gedurende de laatste jaren in Groningen met 25% gedaald. De belangrijkste oorzaak van deze terugval is - zoals we al zagen - het gebrek aan mogelijkheden voor het winnen van honing. Er is dus te weinig dracht. En in het kielzog daarvan: er is een tekort aan goede standplaatsen voor bijenkasten in de stedelijke gebieden. Als je daarnaar bij de verschillende (bij dit rapport betrokken) instanties vraagt, krijg je een verontschuldigend of ontwijkend antwoord. Ze doen al zoveel, maar van bijen is men eigenlijk niet zo op de hoogte.

Het vervolg

Een verloren zaak? Volgens Lammert Sligter niet. De strijd voor de verbetering van de bijenhouderij moet doorgaan. Is het niet in (nauwe) samenwerking met de Provincie, de gemeenten en andere overheidsinstellingen dan maar door activering en inschakeling van het grote publiek, dat op alle mogelijke wijzen het belang van wat er nog rest aan biodiverse natuur moet ingehamerd krijgen.

Zonder bestuivende insecten in het algemeen en de honingbij in het bijzonder zal er immers van het Groninger landschap zoals we dat nu kennen, op den duur weinig meer over zijn. En dan is de rest van Nederland aan de beurt.

Nieuwe datum ALV VBBN

De Algemene Ledenvergadering van de VBBN zal worden gehouden op zaterdag 29 september a.s. In een volgend nummer leest u hierover meer.

Een blad van formaat

Dit jaar is de Schweizerische Bienen-Zeitung (die al bezig is aan haar 124ste jaargang!) afgestapt van het oude vertrouwde A5-formaat en overgegaan naar A4. Wat betreft de vormgeving is het blad er hierdoor inderdaad op vooruitgegaan. Vooral de vele, kwalitatief vrijwel altijd voortreffelijke, kleurenfoto's komen nu beter tot hun recht en de lay-out werd wat overzichtelijker. Het blad verschijnt twaalf maal per jaar, heeft 64 pagina's en een oplaag van 16000 exemplaren. Inhoudelijk is er niet veel veranderd, maar dat was ook niet nodig: al sinds jaar en dag is bijna elk nummer de moeite waard.

166

Een zekere faam heeft het blad (dat uitgegeven wordt door de vereniging van Duits-Zwitserse en Reto-Romaanse imkers) met de vaste rubriek 'Apistischer Monatsbericht' genaamd. Maar liefst 64 waarnemingsstations, die ongeveer driekwart van het hele land bestrijken, brengen maandelijks uitvoerig verslag uit van het wel en wee van de bijen en alles wat te maken heeft met het weer, het klimaat, de honingopbrengst, het voedselverbruik (elk station heeft een weegschaalvolk), ziektebestrijding, het aantal vliegdagen, enz. enz. Drie volle A4-pagina's stelt het blad voor de verslaggeving ter beschikking. Als 'Stationsleiter' kiest men ervaren en secure imkers op wie men kan vertrouwen. Vaak voegen zij aan hun verslag nog wat korte persoonlijke opmerkingen toe. Zo schreef de beheerder van het station Tiefencastel (850 m) over de maand december jl. bijvoorbeeld het volgende. 'Weliswaar weinig zon, maar wel veel föhn, die de vele sneeuw van november deed wegsmelten. Wat jammer toch! Of moeten we ons langzamerhand de echte winter ontwennen? Dat zou slecht zijn voor de streek waar ik woon en helemaal en absoluut niet goed voor onze bijen'. En uit het westen van het land schreef een collega over diezelfde maand: 'Wat is er met de winter aan de hand? Kinderen blijven ook zonder sleetje rijden gezond, maar bijen niet zonder voldoende winterrust. Ondanks een paar nachten vorst begonnen verschillende planten al uit te lopen. Winter, kom nu, en niet in mei!'

Van Oonk tot Zoet

In het verleden hebben we in ons land ook wel af en toe een dergelijke rubriek gekend, maar die werd dan vrijwel altijd verzorgd door slechts één imker, die dan ook alleen over zijn eigen woongebied kon schrijven. Zo kende het tijdschrift 'De Practische Imker' -ik schreef al eerder over dat blad - in de jaren dertig de

rubriek 'Maandoverzicht', zorgvuldig bijgehouden door de in het Gelderse Warnsveld wonende imker/weekkundige A. Oonk. Uitvoerig beschreef hij de weersomstandigheden van de afgelopen maand, de ontwikkeling van de bijenvolken, het verloop van de dracht, enz. Over de maand juli 1931 schreef hij onder meer: 'De koloniën zijn over het algemeen flink ontwikkeld, worden voor de heide opnieuw gegroepeerd, terwijl de broedaanzet in de tweede helft van juli door voeding werd bevorderd. Op 13 juli begonnen sommige volken met de darrenslacht. Op 26 juli brachten wij een bezoek aan de heide en constateerden dat deze er prachtig voor stond; zij had krachtige, lange loten gemaakt en beloofde zeer veel. Trouwens de weersomstandigheden waren voor een flinke ontwikkeling nog gunstiger dan vorig jaar. Toen begonnen de uitgebreide regens pas in juli en duurden voort tot 17 augustus, terwijl er nu een zeer natte meimaand en julimaand aan de bloei voorafgingen. De bloei zal ongeveer op de normale tijd beginnen; de volken dienen circa 10 augustus op de hei aanwezig te zijn'. Uiteindelijk zou de heideoogst dat jaar tegenvallen. Oonk: 'Toen de bijenvolken medio september weer thuis waren, bleek dat in de honingkamers zeer weinig was gebouwd, alleen in de broedkamers was - het aanhoudende slechte weer in ogenschouw genomen - nog tamelijk wat verzameld. Het gewin was op de oostelijke Veluwe slecht, hoewel de hei er prachtig bloeide'.

Maandoverzichten zoals die in Zwitserland, of vroeger die van Oonk, kennen we bij mijn weten tegenwoordig niet in ons land. Hoewel... Een heel klein rudimentair restantje bestaat er toch nog steeds! En zelfs in ons eigen 'Bijen', in de vorm van een kwartkoloms 'Het-weer-in-de-maand'-overzichtje van de gemiddelde weersomstandigheden van de afgelopen vijf jaren. A. Oonk heet nu Ko Zoet. Ga er mee door Ko, het hoort bij jouw altijd interessante rubriek, ook al zijn er, volgens veel imkers uit mijn omgeving, te veel maanden die 'koud', 'zeer nat' of 'zeer somber' zijn. Is daar niet iets aan te doen?

Bepaal zelf resistentie van varroamijt

In België en Duitsland is de resistentie van varroamijten tegen Apistan al enkele jaren geleden vastgesteld. Hoewel deze resistentie in Nederland nog niet officieel is vastgesteld, worden ook in ons land de varroamijten geleidelijk minder gevoelig voor Apistan. Hierdoor neemt de kans dat de varroamijten niet meer met Apistan gedood kunnen worden toe. Een andere bestrijding is dan noodzakelijk.

Deze resistentie kan plaatselijk eerder optreden door een te langdurig gebruik van Apistan in de afgelopen jaren en/of door het reizen met de bijen naar buitenlandse drachten waarbij door vervliegen resistente varroamijten in de bijenvolken terecht zijn gekomen. Laat u niet verassen door deze resistentie en bepaal zelf, voordat u een bestrijding met Apistan uit gaat voeren, de resistentie van de varroamijten. Voor deze test zijn polystyreen petrischalen handig met een diameter van 60 mm, hoogte 15 mm met ontluichtingsnokken. In de petrischaal wordt een strookje Apistan strip gelegd, van 0.5 cm lang en de breedte van de Apistanstrip. Deze stukjes zijn gemakkelijk van een Apistanstrip af te knippen. Gebruik hierbij handschoenen om huidcontact met de Apistanstrip te voorkomen.

In iedere petrischaal worden 5 bijen gestopt. Plaats de bijen in de petrischaal gedurende twee uur op een warme plaats bij voorkeur in een broedstoof van 35°C. Twee uur is nodig om de bijen voldoende in contact te brengen met Apistan. Gebruik als blanco een petrischaal met 5 bijen zonder Apistanreepje.

Verzamel tijdens deze twee uur varroamijten uit het bijenvolk. Het gesloten darrenbroed, dat op het punt staat om uit te lopen, is het meest geschikt om varroamijten van te verzamelen. De mijten kunnen gemakkelijk met een penseeltje uit de broedcellen worden genomen. De mijten stappen van de darrenpoppen over op de haren van een penseel. Vervolgens worden deze mijten tijdelijk in een petrischaal op witte bijenpoppen gezet. Voeg hierbij een vochtig stukje tissue of blanco papier.

Twee uur nadat de bijen in de petrischalen met en zonder Apistanreepjes zijn geplaatst, worden de verzamelde varroamijten erbij gevoegd. Voeg aan iedere petrischaal 5 mijten toe. De mijten stappen meteen op de bijen.

Direct na de introductie van de laatste mijt beginnen de waarnemingen. Vervolgens gedurende het eerste uur om de 5 minuten waarnemen. Het tweede en het derde uur na de inzet van de mijten wordt ieder kwartier geobserveerd. Bij iedere waarneming de tijd

en het aantal dode varroamijten noteren.

Bereken de gemiddelde tijden waarbinnen de varroamijten zijn doodgegaan. Bij onderzoek van de Ambrosiushoeve in 1998 varieerde deze gemiddelde tijd van ruim 6 minuten tot iets meer dan 20 minuten.

Als er nog geen resistentie is zullen de mijten bij de Apistanreepjes binnen drie uur dood zijn. In 2001 is door de Ambrosiushoeve tot nu toe nog geen resistentie vastgesteld. De mijten in de petrischaal zonder Apistan zullen na drie uur bijna allemaal nog in leven zijn.

Duurzame varroabestrijding

Omdat de varroamijten ook steeds meer resistentie vertonen tegen de andere chemische middelen is een duurzame varroabestrijding zonder of met een zo beperkt mogelijk gebruik van chemische middelen het meest aan te bevelen. Bestrijding van de varroamijt met de darrenraatmethode in het voorjaar eventueel gecombineerd met het toepassen van mierenzuur in de nazomer en herfst is voor de Nederlandse bijenhouder de beste methode.

Bijen en allergie voor paprikastuifmeel

In Nederland worden ongeveer 1.000 ha paprika's onder glas geteeld. De teelt van paprika is daarmee het belangrijkste gewas van de glasgroenteteelt. Dertig procent van de werknemers in de paprikateelt heeft last van allergie-verschijnselen als gevolg van blootstelling aan stuifmeel, zo heeft het Dijkzigt ziekenhuis uit Rotterdam vastgesteld. Bij ernstige allergie voor dit stuifmeel is het onmogelijk om het werk in de kassen met paprika voort te zetten. De problemen zijn huid-, neus-, oog- en kortademigheidsklachten. Omdat de teelt van paprika in kassen zich steeds verder uitbreidt wordt een onderzoek gestart naar deze beroepsallergie.

Opmerkelijk is dat op enkele bedrijven bij de aanwezigheid van bijen de allergie voor het stuifmeel minder was. Mede hierdoor is het idee ontstaan dat door het verzamelen van stuifmeel door de bijen er minder stuifmeel van paprika in de lucht van de kas aanwezig is. Op verzoek van het productschap voor de tuinbouw, die de groenteteelers vertegenwoordigt, gaat de Ambrosiushoeve samen met het Dijkzigt ziekenhuis deze zomer onderzoek doen naar het mogelijke effect van bijen in de kas op de allergie voor stuifmeel van paprika. Bij dit onderzoek wordt in de directe omgeving van de medewerkers de hoeveelheid stuifmeel in de lucht gemeten in een paprikakas met bijen en een kas zonder bijen.

Weigela

In de volksmond is deze fraaie struik van tuin en plantsoen beter bekend als 'Weigelia'. De thans gebruikelijke wetenschappelijke naam van het geslacht is echter *Weigela*. Die zullen we daarom maar hanteren.

De Zweed C.P. Thunberg, die wel als de vader van de Japanse botanie wordt beschouwd, heeft het geslacht genoemd naar de arts en botanicus C.E. Weigel (1748-1831), auteur van diverse botanische werken.

Uit Oost-Azië

Weigela is een geslacht van de Kamperfoelifamilie (Caprifoliaceae). Het bestaat uit ongeveer 12 soorten die alle hun oorsprong in Oost-Azië hebben liggen. In 1845 werd de eerste soort, de *Weigela florida*, door Robert Fortune uit China naar Engeland meegebracht. Door kruising van een aantal soorten is een zeer groot aantal hybriden verkregen. Slechts een klein deel daarvan is geschikt voor de siertuin gebleken en daardoor in de handel gebleven. De cultivars variëren zowel in bloemkleur als in de kleur en tekening van de bladeren. Bloemkleuren zijn er in diverse tinten roze, rood en geel. Bladeren komen voor in de variaties geelgerand, bont lichtgeel, roomwit, gevlekt, goudgeel en groen met een brede gele rand. In het onder 'Literatuur' genoemde nummer van Groei en Bloei staat een uitvoerige beschrijving van diverse cultivars.

Op vochtige en voedzame grond

Weigela gedijt het beste op een enigszins vochtige en voedzame grond. De struik is bladverliezend en kan afhankelijk van de soort of cultivar 80-300 centimeter hoog worden. De groenbladige exemplaren doen het goed op een zonnige plaats; de bontbladige verlangen een schaduwrijk plekje in verband met het verbranden der bladeren. De bladen staan twee aan twee tegenover elkaar. Ze hebben een eironde vorm en een gezaagde rand. In mei en juni staat de struik in bloei. De bloemen verschijnen in het algemeen op het overjarige hout, soms op éénjarige scheuten. Ze staan in bundels aan het eind van de takken of scheuten of alleenstaand in de oksels der bladeren. De bloemen hebben een lang op een steeltje gelijkend vruchtbeginsel. Aan het eind daarvan staan de kelk en kroon ingeplant. De bloemkroon is trechter- of klokvormig. De meeldraden, vijf in getal, staan op de bloemkroon ingeplant. Het stuifmeel is erg plakkerig

en kan daardoor gemakkelijk door bijen worden verzameld. Stuifmeel van de *Weigela* wordt soms in Nederlandse honing aangetroffen en behoort tot de 108 soorten pollen die door de Keuringsdienst van Waren in de periode 1971 tot en met 1980 in de honing werden aangetroffen (Kerkvliet 1984). De nectariën liggen onder in de bloem tegen de zijkant van de bloemkroon. Voor het puren van de nectar mag het deel van de bloemkroon onder in de bloem niet te nauw zijn, anders is de afgescheiden nectar onbereikbaar voor de bijen. In enkele gevallen maken hommels gaatjes in de bloemkroon ter hoogte van de nectariën. Als bijen ook die mogelijkheid voor het verzamelen van de nectar hebben gevonden, maken ze daar een dankbaar gebruik van.

Snoeien en vermeerdering

Om de groei en bloei te bevorderen is het gewenst dat oude takken in het voorjaar worden teruggesnoeid. In het gebied van oorsprong vermeerdert de *Weigela* zich door de vorming van zaad. De plant vormt geen ondergrondse uitlopers. Cultivars laten zich vermeerderen door het maken van stekken in de zomer.

Literatuur

- Kerkvliet, J.D. (1984): Stuifmeelanalyse van Nederlandse honing: Vroeger en nu. Maandschrift voor Bijenteelt 86: 75-78.
 Laar, H. v.d. (1998): *Weigela* een heester van formaat. Groei en Bloei, deel 5: 4-9.

Weigela 'Bristol Ruby'

A tak met bloemen; B nectariën onder in de bloem; C meeldraad; D stuifmeelkorrel: 1 polair, 2 equatoriaal; E stamper; F stempels.

De moeren invoeren in het productievolk

Koninginnen kweken is één ding, ze in productievolk aan de leg krijgen een ander. De teelt is geen doel op zichzelf. Het gaat erom volken te krijgen waarin al die mooie eigenschappen, zoals zachtaardigheid, haaldrift enz., tot uiting komen. Bij invoeren is er altijd wel het risico dat er iets misgaat. Er bestaan wel methodes waarbij de kans op succes groter is dan bij andere manieren van invoeren.

Er zijn talloze manieren om een koningin in te voeren. Ze zijn te herleiden tot twee basisprincipes:

170 **A.** Een jonge bevruchte koningin invoeren die in een bevruchtigsvolkje is opgekweekt.

B. Een jonge bevruchte koningin samen met haar bevruchtigsvolkje invoeren in het hoofdvolk. Verenigen dus.

Het voordeel van de eerste methode is dat het een snelle methode is. Het voordeel van de tweede methode is dat het een veiliger methode is.

Toestand volk is bij het invoeren van belang

Om een koningin met succes in een productievolk in te voeren moeten we met meer dingen rekening houden dan met de planning in de teeltkalender. Voor een succesvolle invoering moet de imker goed naar zijn volken kijken.

Het ontvangende volk moet in de goede stemming verkeren om de nieuwe moer te accepteren.

Waar moeten we dan aan denken?

- Het volk mag niet in zwermstemming zijn, dat wil zeggen dat het geen belegde doppen mag hebben.
- Het volk mag geen honger lijden. Een volk lijdt al snel (binnen 3 à 4 dagen) honger als de dracht stagneert, ook al zit er flink honing in de honingkamer. De honingmaag van de werksters raakt leeg, omdat er geen nectar binnenkomt. Ze worden chagrijnig, voorzover je deze menselijke term op een bijenvolk mag toepassen. Drachtpauzes na voorjaars- en zomerdracht zijn daarmee ongunstige tijden om koninginnen in te voeren.
- Onrust in een volk is ongunstig. Onrust ontstaat als de imker langdurig moet zoeken naar de oude moer of alle ramen gaat afschudden op zoek naar zwermcellen. Dit zijn soms weliswaar noodzakelijke ingrepen, maar let erop het volk tot rust te laten komen alvorens de jonge moer, met of zonder bevruchtigsvolkje, in te voeren. Als bijenvolken op één houten onderstel

staan, kan een flinke ingreep in buurvolken al de nodige onrust veroorzaken.

- Werken in een volk als er veel vliegbijs thuis zijn, geeft moeilijkheden. Dus niet 's avonds of bij regenachtig weer een nieuwe moer invoeren.
 - Na invoeren 's avonds voeren leidt de aandacht van de bijen af van de nieuwe moer. De ervaring leert dat 's avonds voeren een gunstige uitwerking heeft.
 - Een flinke dracht is gunstig voor succesvol invoeren. De bijen hebben dan wel wat anders aan hun hoofd dan het keuren van de nieuwe majesteit.
 - Rechtstreeks invoeren gaat het slechtst in de zwermtijd en het best in het vroege voorjaar of late najaar. Vroeg en laat in het jaar hebben de bijen minder kans om met succes een jonge moer te kweken en bevrucht te krijgen. Ze moeten de ingevoerde moer dus wel accepteren.
 - Ook de kwaliteit van de moer is van belang. Een bijenvolk accepteert het best een nieuwe moer als die van even goede kwaliteit is als de moer die ze zelf hadden. Omdat vroeg en laat in het jaar het kleine broednest van het bevruchtigsvolkje overeenkomst heeft met het kleine broednest van het productievolk zou dat de kans op succes in die tijd vergroten. Het zou daarbij niet zozeer gaan over de grootte van het broednest maar over de daarmee samenhangende fysieke kwaliteiten van de moer. Een moer die in het hoogseizoen volop aan de leg is, heeft opgezwollen eierstokken en beweegt zich traag over de raat. Jonge koninginnen uit kleine bevruchtigsvolkjes zijn beweeglijker, hun eierstokken zijn nog niet tot hun volle omvang uitgegroeid.
 - Een jonge moer moet voldoende koninginnenstof produceren om haar aanwezigheid kenbaar te maken. De verspreiding van koninginnenstof is in grote volken met veel broed moeilijker dan in kleine volkjes. Als de productie onvoldoende is worden er redcellen aangezet of zwermcellen gebouwd.
 - Is de uit te vangen moer al 2 of 3 jaar oud dan gaat het invoeren moeilijker dan bij een jonge moer uit hetzelfde jaar.
 - Let op of er niet een tweede koningin aanwezig is.
 - Ook is het belangrijk niet eerder dan 9 dagen na het invoeren het resultaat te controleren.
- Deze aandachtspunten geven slechts een richting aan. Let op de toestand van het volk. Het bijenvolk is zo gecompliceerd dat theorieën over invoeren zeker niet altijd overeenstemmen met de werkelijkheid.

Koningin invoeren zonder bevruchtingsvolkje

Kernpunt van het invoeren lijkt mij te zijn dat de nieuwe moer door de productie van koninginnenstof en het leggen van eitjes haar nieuwe volk snel duidelijk maakt dat ze aanwezig is. De jonge moer moet daarom zo snel mogelijk bij de jonge bijen in het broednest terecht komen om door de hofbijen verzorgd te worden.

Invoeren met een kluisje

De oude moer verwijderen en de nieuwe moer meteen invoeren via een kluisje onder voederdeegafsluiting gaat heel vaak goed. Sommige imkers wachten na het verwijderen van de oude moer liever 2 à 3 uur, zodat het volk zich moerloos voelt. Een oude methode om de oude moer te verwijderen en dan op de 9de dag alle redcellen te breken en dan pas de nieuwe moer in te voeren omdat het volk dan hopeloos moerloos is, bevalt minder goed. De nieuwe koningin kan niet meteen zoveel koninginnenstof produceren dat de drang om redcellen te bouwen direct verdwenen is. Waar leggen we het kluisje neer? Boven in de honingkamer? Daar zijn geen jonge bijen te vinden die de moer willen verzorgen. De bijen die het honingsuikerdeeg opeten zijn niet ingesteld op het verzorgen van een moer. De moer moet zelf haar weg zoeken naar het broednest en het is onzeker of alle bijen die ze daarbij passeert haar met rust zullen laten. Vaak gaat dat goed. Een kluisje dat met de in te voeren moer in het broednest geplaatst wordt, ligt op een gunstiger plek om de nieuwe moer met hofstaatbijen in contact te brengen, maar ook dat garandeert geen succes. Ook voert men koninginnen in via een kluisje met een klein beetje honingsuikerdeeg. Tegelijk plaatst men een bierviltje met wat alcohol in de kast. Het suikerdeeg moet weg zijn voordat de alcohol geheel verdamp is. De alcohol damp verstoort het normale geurpatroon in het volk en daardoor krijgt de jonge moer de kans zich te installeren.

Invoeren met een opsteekkooitje

Om de jonge moer in contact te brengen met jonge bijen kan men haar invoeren met een opsteekkooitje. Dat is een kooitje van gaas dat op een stuk raat met uitlopend broed wordt gestoken. De jonge moer zet men onder het gaas. De werksters van het volk kunnen de moer niet meteen bereiken. De uitlopende bijen komen in contact met de jonge moer en gaan haar verzorgen. Na enkele dagen kan de imker het kooitje verwijderen en de moer bevrijden. Vaak hebben de bijen dat zelf al gedaan door een opening in de raat te knagen.

Het Wohlgemuth-kooitje

Het gebruik van het Wohlgemuth-kooitje is ook een manier om de in te voeren moer met jonge bijen in contact te brengen. Het Wohlgemuth-kooitje is een soort kluisje dat onder de toplat van een leeg raam wordt vastgemaakt. De moer zit in het kooitje en de bijen kunnen haar alleen bevrijden door een flinke hoeveelheid honingsuikerdeeg weg te eten. In de tijd die daarmee verstrikt (1 of 2 dagen) bouwen de bijen links en rechts van het kooitje stukken raat. Als de moer bevrijd is, bevindt ze zich temidden van jonge bouwbyen.

Koningin met begeleidende bijen invoeren

Een imker heeft bij een teler een koningin besteld en op een bepaald moment wordt ze aangeleverd in een kluisje met een aantal begeleidende bijen erbij. Die moeten verwijderd worden. Je leest het overal, maar niemand legt uit waarom. Redenen om de begeleidende bijen te verwijderen zouden kunnen zijn: de begeleidende bijen ervaren het volk waarin ze terecht komen als vijandig tegenover de moer. Ze gaan zich verdedigen en agressie lokt agressie uit waarvan de aangekochte moer de dupe wordt. Of het zou kunnen dat de in te voeren moer gewend is aan de begeleidende bijen en geen hofstaatbijen van het nieuwe volk om zich heen wil. Ze geeft alarmstoffen af en roept daarmee het ongeluk over zichzelf af. Het komt voor dat imkers de begeleidende bijen rustig bij de in te voeren koningin in het kluisje laten zitten. Bij controle blijkt het invoeren geslaagd te zijn. Wie koninginnen invoert moet met onzekerheden leven.

Koningin invoeren met haar bevruchtingsvolkje

Dat is gewoon verenigen en dat hebben we al vaak gedaan. Als we een jonge geteelde koningin door middel van verenigen invoeren in het productievolk (hoofdvolk heette dat bij de Aalstermethode) is er een belangrijk verschil met het gebruikelijke verenigen. Daarbij wil men dat de moer van het beste, grootste volk over blijft, nu willen we dat de koningin van het kleine bevruchtingsvolkje overblijft. In het algemeen kunnen we stellen dat er meer kans is op succes naarmate het kleine volkje groter is en beter functioneert. Het verenigen met behulp van de krantenmethode is verder niet moeilijk.

Gebruikte literatuur

Der Schweizerische Bienenvater (1974), Verlag Sauerlender, Aarau/Frankfurt am Main
Weiss, K. (1986) Zuchtpraxis des Imkers in Frage und Antwort. Ehrenwirth Verlag München

De vraag voor de maand juni was:

Wat zijn uw ervaringen met het invoeren van koninginnen? De antwoorden laten zien dat bij koninginnen invoeren vele wegen naar Rome leiden .

Koninginnen invoeren (1)

Vaak verbaas ik me erover hoe ingewikkeld en moeilijk men doet over het kweken en invoeren van moeren. Al vele jaren doe ik het als volgt. In de loop van de maand mei, neem ik van ieder volk een flinke veger. Deze laat ik afvliegen en tap er zo nu en dan wat broed af ten gunste van de productievolkten.

Ieder jaar kweek ik een aantal Buckfastmoeren. Hiertoe maak ik een flink volk moerloos, na tien dagen breek ik alle doppen weg en hang er dan een 20-tal aangenomen doppen van een vermeerderaar in. Een dag voordat ze gaan uitlopen verdeel ik het pleegvolk over een aantal 3-ramers. Net zoveel als er aangenomen doppen zijn. In deze 3-ramers zitten dan een raam voer, een raam met wat water en het middelste raam is een raam met bijen uit het pleegvolk. Hiertussen steek ik dan een rijpe dop. Deze dop dompel ik eerst in wat vloeibare honing. Een dop gaat terug in het pleegvolk. Hierin verzamelen zich de bijen die tijdens deze operatie de lucht in vliegen. Om te voorkomen dat de 3-ramers afvliegen breng ik ze naar een collega-imker, enige kilometers verderop. Als ze na enige weken gesloten werksterbroed hebben, neem ik uit de vegers de drie middelste ramen met broed en dood de koningin. Van een op maat geknipte krant maak ik een bekleding in de ruimte van de drie uitgenomen ramen. Hierin hang ik dan de ramen uit de 3-ramer. Ik vouw de krant dicht, geef een flinke scheut spiritus op de krant en klaar is Kees. Zelden een mislukking. Ruim voor het inwinteren verenig ik deze volken met behulp van de krantenmethode met de productievolkten. De hierin aanwezige F2-moer wordt eerst gedood.

Jan Ubels, Drachten

Koninginnen invoeren (2)

Enige jaren geleden bemerkte ik, dat bijen zich lang aangetrokken bleven voelen door een plastic moerhuisje, waaruit de moer juist was uitgelopen. Ook zag ik, dat een opgesloten moer in zo'n moerhuisje zich met haar beide achterste poten dikwijls over haar achterlichaam streek. Met deze ervaring en wat speuren denkwerk, heb ik toen onderstaande, eenvoudige methode uitgedacht, welke reeds enkele jaren met veel succes door mij wordt toegepast.

Haal de moer uit de kast en laat deze kast twee uur moerloos. Na circa twee uur is de acceptatie van een nieuwe moer namelijk het grootst. Houd de moer een uur in een plastic moerhuisje op kamertemperatuur. Geef haar om het half uur een klein druppeltje verdunde honing. De nieuwe moer gelijktijdig en precies zo behandelen, maar dan in een plastic moerhuisje van een andere kleur. Na een uur, als de moeren voldoende 'footprint' feromonen hebben achtergelaten in hun moerhuisjes, ga je de moeren van huisje verwisselen. Hierin verblijven ze opnieuw een uur en nemen de feromonen van elkaar over. Na totaal twee uur dus leg je het kluisje met de juiste kleur weer op het voergat van de kast en na een half uurtje kun je de moer voorzichtig loslaten, eventueel een beetje rook nageven. Wel moet ik erbij vertellen, dat ik de moer nooit met de hand vastpak om eventuele vreemde geuren te voorkomen. Ook moeten de gaatjes in het moerhuisje voldoende groot zijn, zodat de bijen een goed contact kunnen maken met de nieuwe moer, waardoor de feromonen in dat halfuurtje snel aan elkaar worden doorgegeven. Werkt fantastisch en feilloos bij een bevruchte, liggende moer.

P. Jager, Putten

Koninginnen invoeren (3)

De meeste methoden van invoeren geven verliezen, doch veel hangt af van het ras van zowel koningin als ontvangvolk. Om bij de gewone landbij *Ligustica*-koninginnen in te brengen had ik vroeger nooit een probleem. Het moeilijkst ervaar ik thans het invoeren van *carnicakoninginnen*. Ook na aanname komt er dikwijls nog een stille moerwisseling, ook zonder dat het volk intussen gestoord werd. Dit lijkt mij nog het meest op te treden bij *KI-koninginnen* of moeren die verschillende dagen onderweg waren. Dit alles geldt voor de klassieke methoden bijvoorbeeld met introductiekooitje bij vooraf moerloos gemaakt volk. Thans gebruik ik twee methoden die nog nooit faalden:

1. Omwisselen van koningin in een normaal volk: hier is essentieel dat het volk zich geen enkel ogenblik moerloos voelt; ik haal het broedraam met de koningin uit de kast, neem de koningin weg en hecht opzij aan de bovenlat van het raam het plasteiken verzendkooitje waarin de nieuwe koningin en haar begeleidbijen zitten; ik verwijder het stukje plasteik dat zou verhinderen dat de koningin na het opeten door de bijen van de suikerdeeg haar kooitje zou verlaten. Ik hang het raam terug zoals het er vooraf hing. Ik plaats het kooitje aan de zijde waar ik de

koningin vond maar weet niet of dit belang heeft. Opdat de operatie zo kort mogelijk zou duren heb ik vooraf twee metaaldraadjes (zoals die waarmee was-raat vastgehecht wordt) rond het kooitje gebonden met nog voldoende vrije draad om telkens doorheen de raat een lus rond de bovenlat de knopen. De bijen blijven perfect kalm, beseffen klaarblijkelijk niet dat er iets gebeurde en het leven in de kolonie gaat normaal zijn verdere gang.

2. *Het maken van een nieuw volk met een nieuwe koningin*

Dit lukt altijd met de 'vrije lucht kunstzwerm' zoals Sklenar hem beschreef. Voorwaarde is dat de koningin van het volk waarvan de bijen moeten genomen worden goed te vinden is: gemerkt of een paar uur op voorhand opgesloten. Bij valavond neemt men de kooi met nieuwe moer met of zonder begeleidbijen maar nog opgesloten en hangt ze aan een lang touw dat men onder een struik aan een lage tak bindt. In het begin ligt het kooitje op de grond. Ik neem dan de meeste broedramen zonder koningin uit mijn kast en schud ze op het kooitje; de jonge bijen en een minderheid van de oudere verzamelen zich rond het kooitje terwijl de meeste oudere bijen naar het moedervolk terugvliegen. Ik herhaal dat deze operatie gebeurt wanneer het begint te donkeren (anders vliegen meer bijen terug). Wat verklaart dat de koningin het best een paar uur voordien opgezocht kan worden want later worden de bijen lastiger bij het openen van de kast. Wanneer de bijen van de kunstzwerm zich goed beginnen verzamelen, verkort men het koord twee-, driemaal totdat de zwerm uiteindelijk juist boven de grond hangt. De bijen voelen zich een zwerm en na een nacht in de koele lucht gehangen te hebben wordt het nieuwe volk in zijn nieuwe woning geschud (het veiligheidsplastiekje van het kooitje afgekraakt) en met een deel van het touw aan een raam gebonden. Het nieuwe volk wordt meteen op zijn definitieve plaats gebracht doch met nauw vlieggaat hoewel het gevaar voor roven zeer klein is. Deze zekere methode heeft ook enorme voordelen: het moedervolk is alleen de meeste jonge bijen kwijt maar behoudt zijn haalbijen en broednest. De kunstzwerm met jonge koningin en meest zeer jonge bijen met nog een lange levensduur, geen broed dat, zoals in sommige methoden, dreigt te lijden onder een gemis van haalbijen en water en tenslotte geen noodzaak zware kasten te verplaatsen. Te noteren dat deze methode evengoed lukt wanneer men uit verschillende kasten een beperkt aantal broedramen afschudt.

Dr. H. De Baets, Oostende België

(Noot van de redactie: lezers van het bovenstaande die meer of diepgaander informatie wensen, kunnen zich voor adressen en telefoonnummers van de auteurs tot de redactie wenden.)

De vraag voor de maand oktober

Het actieve seizoen zit er allang weer op. De volken zijn klaar voor de winter. De honing is geslingerd en in potten gedaan. Daarover gaat de vraag van deze maand.

Hoeveel tijd laat u voorbij gaan tussen slingeren en oppotten? Welke handelingen zijn daarbij voor u van belang om uw klanten een goed product aan te bieden.

Uw antwoord kunt u tot half augustus insturen per brief, op schijf (Postbus 90, 6720 AB Bennekom) of per E-mail aan redactie@vbbn.nl

173

advertentie

01 - BUCKFASTKONINGINNEN

Reintelt Buckfastkoninginnen
Alle koninginnen en begeleidblijen met
gezondheidscertificaat.
Vrij van vulibroed en varroa.

Eiland-gepaarde koningin: 120 NLG

- verz. inbegrepen.

Stand-gepaarde koningin: 60 NLG

- verz. inbegrepen.

BUCKFAST DENMARK

Keld Brandstrup

Reerslevvej 42,

DK-4291 Ruds Vedby

Denmark

☎ 00 45 58 26 18 10

fax 00 45 58 26 18 40

E-mail: buckfast@internet.dk

www.buckfast.dk

Bel, fax of schrijf voor gratis Info-brochure

Honingoogst en verwerking

Een imker die honing van een bijenvolk afneemt, onttrekt het volk zijn voorraad energie. Volgt een periode met weinig voedselaanbod dan moet hij bijvoeren. Leeggeslingerde ramen waarop veel stuifmeel aanwezig is, kunnen na het slingeren weer terug worden gehangen, zodat de eiwitvoorraad in het volk blijft.

Vorbereiding

Wil een imker goede honing oogsten dan moet hij zijn bijen de kans geven de honing ook goed op te slaan.

Eenmaal belegde raat is sterker dan nieuw uitgebouwde raat. Vooral bij heidehoning, die zeer gelatineus is, is dit een pre. Gelijkmatic uitgebouwde raat vergemakkelijkt het ontzegelen en gaat ook minder snel stuk bij het slingeren. Slinger geen ramen waarin zich naast de honing ook broed bevindt. Leg indien mogelijk tijdig een moerrooster of herschik de ramen door bijvoorbeeld de honingramen van meerdere volken bij elkaar boven één volk te hangen.

Om honing na het slingeren te kunnen bewaren zonder kans op bederf moet hij ongeveer 80% suiker bevatten. Wanneer minstens tweederde van de met honing gevulde cellen verzegeld is, kan de honing veilig geslingerd worden. Neem bij voorkeur 's morgens de honing af. 's Nachts dikken de bijen de nectar in terwijl er geen nieuwe voorraad binnenkomt.

Het afnemen van de honing

Bijen vinden het niet prettig als hun honing wordt weggenomen. Neem de honing af bij goed vliegweer en zorg ervoor dat alles wat nodig is gereed staat, zodat snel gewerkt kan worden. Streef ernaar de bijen maar eenmaal te hoeven afslaan. Gebruik niet te veel rook want honing kan geur aannemen en zeker geen water vanwege het suikergehalte van de honing. Werk zó dat je niet steeds langs rondvliegende bijen hoeft. De honingramen afschudden, schoonvegen en meteen in een goed af te sluiten bak hangen zodat er geen bij meer bij kan. Wanneer een hele bak afgenomen kan worden, kan daags tevoren een bijenuitlaat geplaatst worden tussen honing- en broedbak. Op de honingramen bevinden zich dan bijna geen bijen meer wat het afnemen vergemakkelijkt.

Haal nooit alle honing van een volk. Wanneer maar enkele ramen per volk afgenomen worden, dan de lege plaatsen zo vlug mogelijk opvullen om volbouwen te voorkomen. Heeft een volk een jonge moeder zonder

gesloten broed werk dan extra voorzichtig of laat de honing liever nog een tijdje zitten.

Behandeling van afgenomen honing

Ramen met verzegelde honing kunnen een tijdje bewaard worden. Kleine partijtjes kunnen zo worden samengevoegd. Bewaren in een goed afsluitbare, droge en geurvrije ruimte. Koolzaadhoning zo snel mogelijk slingeren omdat deze zeer snel kristalliseert.

Het slingeren

De ruimte waar wordt geslingerd moet schoon, droog en geurvrij zijn. Dit geldt ook voor de te gebruiken materialen. Zorg dat er geen bijen in de slingeromgeving kunnen komen. Dek de vloer eventueel af met zeil of oude kranten om de gemorste was en propolis op te vangen. Een emmer water om tussentijds de handen te wassen en een handdoek kunnen handig zijn. Bedenk voor het slingeren wat je met de honing gaat doen en sla hem navenant op. Een emmer met 30 kg gekristalliseerde honing is niet voor elke imker gemakkelijk hanteerbaar.

Honing is een zuur product. Werk daarom met kunststof of RVS materiaal. Honing laat zich goed slingeren bij 25°C. Houdt of breng de ramen op deze temperatuur. Koude honing loopt niet. Er blijft veel in de ramen achter en het zeven gaat zeer traag. Te warme honing loopt al tijdens het ontzegelen uit de ramen zodat ramen en materiaal besmeurd worden. Voor het ontzegelen even overtollige was en propolis van de ramen verwijderen zodat de ramen prettiger te hanteren zijn. Tijdens het ontzegelen de ramen zoveel mogelijk rechtop houden om leegdruppelen te voorkomen. Vervolgens de ramen direct in de slinger plaatsen met de toplat aan de achterzijde, vanwege de schuine stand van de cellen, of even rechtop boven een lekbak zetten. Heidehoning moet na het ontzegelen in de cellen vloeibaar gemaakt worden met een kolbtoestel.

Neem per slingerbeurt raampjes van een vergelijkbaar gewicht zodat de slinger minder uit balans raakt. De slinger eventueel op de vloer vastzetten. Slinger altijd gelijkmatic. Eerst rustig tot een kant bijna leeg is. Dan de ramen draaien en weer rustig beginnen. Op het eind de slingersnelheid opvoeren en kant twee leegslinger. Weer draaien en de eerste kant nu helemaal leegslinger.

Veel honing en veel succes gewenst.

België, Lemmer en Amerikaans vuilbroed

In het aprilnummer van Bijen wordt bij het nieuws van de Ambrosiushoeve de suggestie gewekt dat er in België veel meer volken met sporen van AVB zouden zijn dan in Nederland. Immers bij 11% van de ingezonden monsters worden sporen gevonden terwijl dat in Nederland slechts bij 1% van de monsters het geval is. De situatie zou bij ons dus veel gunstiger zijn. Laten we eens een rekensom maken. België heeft ongeveer 8.000 imkers met zo'n 100.000 volken. 11% heeft sporen. Dat betekent dus 880 imkers met besmette standen met 11.000 besmette volken. Het aantal uitbraken per jaar is gemiddeld 10. Dat is dus bij 1,1% van de besmette standen. Bij ons in Nederland is het aantal uitbraken lager maar is de besmetting dan ook erg veel minder. Nederland telt ook ongeveer 8.000 imkers en heeft 60.000 bijenvolken. 1% daarvan is besmet en dat zijn dan 80 standen met 600 bijenvolken. Als onze bijen even bevattelijk zijn voor AVB als die in België, zou bij ons ook bij 1,1% van de standen een uitbraak geconstateerd worden. 1,1% van 80 is 0,88. Dat komt niet overeen met de werkelijkheid. Er zijn jaarlijks meerdere uitbraken. Zijn onze bijen dan toch veel bevattelijker? Dat lijkt me onwaarschijnlijk. Vanwaar dan dat grote verschil tussen Nederland en België?

Men heeft in België een andere onderzoeksmethode gebruikt en in het maandblad van april worden appels met peren vergeleken. Ten onrechte wordt daar gesuggereerd dat het in België veel slechter is dan bij ons. Als de Belgische onderzoeksmethode ook in Nederland gebruikt zou worden, zou het aantal volken waarbij sporen gevonden worden wel eens zeer veel hoger kunnen zijn dan het aantal dat nu gevonden wordt.

Op grond van de lage besmettingsgraad in Nederland geen AVB-negatief verklaring eisen, zoals nu op het carnica bevruchtungsstation in Lemmer gebeurt, is dan ook gevaarlijk. Het is lopen op glad ijs. Bij 1% van de voederkransmonsters sporen vinden, wil niet zeggen dat dan ook slechts 1% van de volken besmet is. De besmetting vinden is niet hetzelfde als besmet zijn. Ik vind het onjuist dat een bevruchtungsstation zich niet schaaft achter het door de Adviesgroep Bijengezondheidszorg opgestelde advies om bij koninginnenteelt projecten altijd een AVB-negatief verklaring te vragen. De vermelding dat regelmatig (1x per week, per maand, per jaar?) de luciferproef gedaan wordt, snijdt weinig hout. De luciferproef wordt gedaan als men denkt AVB gevonden te hebben en men voorlopig (tot na het laboratoriumonderzoek) zekerheid wil over de diagnose. Zomaar willekeurig larven aanpakken heeft weinig zin.

M.J. van Iersel, Udenhout

Rik Oldeven

Biodivers

Imkers hebben zo hun redenen van bestaan. Die kunnen nogal uiteenlopend zijn. Imker A houdt bijen vanwege de honing; imker Z houdt bijen omdat hij het leuk vindt. Twee gerespecteerde redenen, maar niet boeiend. De eerste is logisch en dus zo dood als een pier; de tweede wordt gewaardeerd met: als-ie dat nou leuk vindt ... en daarmee geneutraliseerd.

Ik houd me desgevraagd verre van een dergelijk opgaaf van redenen. Ik probeer het antwoord op de vraag waarom ik bijen houd meestal te ontwijken door een vet verhaal te vertellen over het scheppen ooit van een zwerm aan de gevel van een drukbeklante patatkraam midden op de dag in het centrum van het dorp waar ik woon. 'Dat heeft in de krant gestaan', roept iemand. Prima.

Maar ja, je kunt niet altijd hetzelfde verhaal vertellen. Je gaat ze dus gaandeweg verzinnen. Ze worden hoe langer hoe mooier. Je imkert jezelf tot kletsmaajor.

Sinds kort trek ik weer de belangstelling. Ik ga op de toer van het belang van de imkerij in Nederland. Het huidige belang: het in stand houden en bevorderen van de biodiversiteit. Het moeilijke woord trekt op zich al de oortjes open. Vooral als je het met de nodige pauzes tussen de lettergroepen uitspreekt: bi-o-di-versi-teit. Het is natuurlijk wel goed dat je ook zo'n beetje weet wat het voorstelt, want de kans is groot dat er een IVN'er meeluistert. Maar het verkoopt, ongelooflijk! Een móói woord ook met dat bio en vers.

Buckfast: de kast en de bij

G.C. van Eizenga, A.H. de Wit

Op het moment dat dit stuk wordt geschreven is het medio april. Een periode waarin bij imkers de kriebels opkomen: wel of niet reizen met de volken, komt er honing en kunnen we straks honingslingeren? Volken splitsen? Afleggers maken? Eens een ander bijenras te proberen? Buckfastbijen? Is daar informatie over?

Buckfast Belangen Verenigd

176

Allereerst wil ik U erop wijzen dat het spreken over Buckfastbijen niet iets is van de laatste 20 jaar, getuige een serie artikelen in het VBBN-blad uit 1934 door de heer J.W. Schotman getiteld: 'Brieven uit den Honighof'. Daarin doet hij o.a. verslag van zijn bezoek aan Broeder Adam, beschrijft de werkwijze op de imkerij van de Buckfast Abdij en krijgt en passant ook een tweetal Buckfast-koninginnen mee naar huis (de eerste import van Buckfast-bijen in Nederland?). Schotman benadrukt de noodzaak van grotere ramen (groter dan de toenmalige standaard) en het telen van koninginnen en darren. Niets nieuws dus onder de zon! Broeder Adam's onderneming was vooral gericht op efficiëntie en dus ook op een verhoogde honingopbrengst. Dat is hem ook gelukt. Zijn stelling was: ik wil een bij hebben die mij een minimum aan inspanning kost en een maximum aan profijt geeft. Via kast en bij zijn dat minimum en maximum met elkaar verweven. Aan beide moeten we dus enige aandacht geven.

De kast

Het door Schotman genoemde raam (eigenlijk het toenmalige Britse Standaard Raam) van 36 cm x 21 cm (buitenmaten) heeft een oppervlak van 756 cm². Het oppervlak van de huidige Nederlandse Spaarkast-ramen (36 cm x 21,7 cm) bedraagt 781,2 cm² en het raatoppervlak is 673,2 cm². Twee broedkamers met elk 10 ramen geven dan een raatoppervlak van 13.464 cm². Broeder Adam stelde vast dat de volksgrootte en de honingopbrengst sterk beperkt werden door de in zijn tijd in gebruik zijnde methode. Op die ene broedkamer nl. werden de honingkamers gezet. Door te experimenteren met inwintering op 2 broedkamers en daarop vervolgens honingkamers te zetten, kwam hij erachter dat de volksgrootte en daarmee de honing-

opbrengst aanzienlijk kon worden verhoogd. Vandaar zijn overstap op grotere kasten. Dat was echter niet de enige reden. Broeder Adam merkte ook dat een groter volume de koningin minder beperkt in haar eilegcapaciteit en dat dit ten goede komt aan de volksofbouw en aan de honingopbrengst. Daarom koos hij bewust voor de 'Modified Dadant'-kast. Wanneer je deze in Nederland verkrijgbare ramen opmeet (en er gaan 12 van zulke ramen in de broedkamer) dan krijg je de volgende gegevens: buitenmaats 44,5 cm x 28,5, raatoppervlak 42,5 cm x 24,9 cm = 1058,25 cm². Het raatoppervlak van die 12 ramen geeft dan 12699 cm². Dit is net even kleiner (765 cm²) dan dat van 2 spaarkastbroedkamers. De voordelen van zo'n grote broedkamer (buitenmaten 51,5 cm x 51,5 cm x 29,5 cm) zijn: een onbeperkte broedruimte, relatief weinig materiaal en mogelijkheid tot snelle controle.

De beste koningin

In Nederland is het gewoon dat we koeien, varkens, paarden, kippen en honden etc. hebben met een stamboom (eigenschappen en afkomst zijn dus bekend). Aan het voorgelacht is flink gesleuteld via teelt en selectie. Maar hoe zit dat dan met onze bijen? Moeten we daarmee ook zonedig aan het kruisen en selecteren? Je kunt toch gewoon 'Aalsteren', waarbij er kunstzwermen worden gemaakt en de moerloze volken via wat kunstgrepen op z'n mooist een koninginneeel van het 'beste volk' meekrijgen? Of een andere variant toepassen? Het 'Aalsteren' was diep in de vorige eeuw (introductie in 1952) een uitstekende methode om de ongebreidelde zwerm drift (een erfelijke eigenschap!) onder controle te krijgen. Mits op tijd uitgevoerd leverde het ook goede volken op voor zomerdracht en late dracht (o.a. heide). Enige invloed van de kant van de imker op het type koninginnen was er in feite niet bij. De (genetisch onbekende) jonge koninginnen werden standbevruucht en wie de vaders waren van de nieuwe werkstergeneratie bleef een open vraag. Heel gechargeerd gezegd komt het er in feite op neer dat je jouw merrie van het ras 'Fries paard' laat dekken door een hengst van het bekende 'Belgische paard' en vervolgens de nakomeling (na de nodige training natuurlijk) laat meelopen in een race op een bekende renbaan in de hoop flink wat aandacht en geld te verdienen. Aandacht zal vast wel lukken!

We hebben het echter over bijen en U voelt wel waar de angel zit. Natuurlijk wil (en mag) ik niemand het recht ontzeggen om met plezier bijen te houden waarbij hij zich voortdurend dik in het pak moet hijsen, regelmatig achter de net weggevlagen zwermen aan moet en misschien ook nog wat honing voor eigen gebruik krijgt.

Het kan echter ook anders: plezier, geen steken, geen zwermen en behoorlijk wat honing. Je moet dan wel de weg van teelt en selectie opgaan of bij een erkend teler larven of koninginnen halen. De vraag is dan: hoe komt die teler aan zijn goede materiaal? Of nog beter: hoe 'maak' je zulk goed materiaal en hoe houdt je zulk materiaal in stand? Daarmee zijn we op het terrein gekomen van de teeltmethode.

Teeltmethode

Van de Buckfastbij wordt (terecht) gezegd dat het een 'kunstras' is. Dit in tegenstelling tot een geografisch ras. Mogelijk heeft de betiteling 'kunstras' ook onbewust een ietwat negatieve bijklank alsof een geografisch ras per definitie het beste zou zijn. In dat geval zouden we dan onze koeien, paarden, honden, varkens kippen en bijen wel kunnen vergeten. Het Buckfastras is echter een doelbewuste menging van in ieder geval de beste (erfelijke) eigenschappen van verschillende geografische rassen.

Broeder Adam heeft, als ontwerper van de Buckfastbij, gedurende zo'n 70 jaar zijn uiterste best gedaan om een bij te 'ontwerpen' die aan het hier boven al genoemde minimum- en maximumcriterium voldeed. Hoe ontwierp hij nu dat Buckfastras en waarom was dat ras in zijn ogen nooit 'af'? Waarom wordt er nog steeds (Broeder Adam overleed in 1996 op de leeftijd van 98 jaar) aan de Buckfastbij gesleuteld door het toevoegen van nieuw genetisch materiaal?

Aan het begin van de vorige eeuw (vanaf 1913 tot 1917) werden de Engelse bijenvolken geteisterd door het optreden van de trachee-mijt. Ook de volken op de Buckfast Abdij vielen eraan ten prooi. Het betekende het einde voor het Engelse bijenras. In de ogen van de jonge Broeder Adam was het uiterst opvallend dat de volken met koninginnen van Ligurische afkomst (en die gepaard waren met darren van de op dat moment vrijwel uitgestorven Engelse bij) de mijtziekte overleefden. Kennelijk een zaak van erfelijke aanleg. In 1900 werden de erfelijkheidswetten van Gregor Mendel (ook al een kloosterling - Abt van het klooster te Brno in Tsjechië - publicatie in 1866) 'herontdekt' (Correns, Tsjermak en Hugo de Vries). Omstreeks 1910 hadden de experimenten van Sladen plaats met bijen om (volgens de wetten van

Mendel) een nieuwe combinatie te maken. In 1919 werd door Ludwig Armbruster het boek 'Bienenzüchtungskunde' gepubliceerd. Broeder Adam zat er met de neus bovenop: Mendel, Sladen, Ligurische koninginnen en Armbruster. Dat moet hem wel een kick hebben gegeven. Als zodanig beschijft hij dat ook in zijn boek 'De teelt van de honingbij'.

Maar nu ter zake: het principe van het ontwerpen van een nieuw type bij. Broeder Adam heeft veel gereisd, vooral in de landen rond de Middellandse Zee. Het doel van die reizen was het zoeken van koninginnen met eigenschappen die beter waren dan hij thuis al had. Wanneer hij zulke koninginnen vond (en ze meekreeg) begon er een teeltproces dat vaak zo'n 10 jaar in beslag nam. Ik zal u niet vermoeien met de details, maar het komt op het volgende neer.

Allereerst overtuigde hij zich ervan of de eigenschappen die hij op het oog had ook erfelijk vastlagen. Dat wil zeggen dat de eigenschappen op het nageslacht constant overerven. Was dat het geval, dan werd er gekruist vanuit het uitgangsmateriaal (de oudergeneratie = Buckfast en het kort geleden opgehaalde nieuwe ras): moeder x vader = Buckfast x nieuw ras of nieuw ras x Buckfast. Daartoe diende o.a. het in 1925 geopende bevruchtungsstation dat op de Dartmoorheide, niet ver van het klooster, lag. Bijvoorbeeld: koninginnen telen uit de larven van een Buckfastteeltmoer en die laten bevruchten door de darren van het nieuwe ras. De nu bevruchte koninginnen krijgen werksters (of nieuwe koninginnen) die de eigenschappen van beide ouders in zich verenigen (de eerste nakomelingen-generatie). Wanneer deze nakomelingen onderling gekruist worden dan mag er vanuit gegaan worden dat er ergens in dat grote aantal nieuwe nakomelingen enkele zullen zijn die de gewenste eigenschappen raszuiver zullen overerven (de tweede nakomelingen-generatie). Die nieuwe combinaties moeten nog wel opgezocht worden: veel volken opzetten, enkele jaren volgen, investeren (o.a. wintervoer), selecteren etc. Als ze gevonden zijn, dan onderling weer paren, weer zoeken etc. Zo was Broeder Adam bezig met het erfelijk vastleggen van zo'n combinatie tot hij tevreden was en die definitief inlijfde bij de Buckfast of (en dat gebeurde ook) afkeurde. Eigenschappen die voor Broeder Adam van groot belang waren, zijn o.a.: vruchtbaarheid, zwermtraagheid, zachtaardigheid, rustige raatzit en honingopbrengst. Al met al echt monnikenwerk (dus nooit af)! Telers doen niet anders.

Over de erfelijkheidswetten van Mendel komen we wellicht een volgende keer te spreken.

Even vooraf

Niets vervelender dan een aangeleverde tekst die onvolledig overkomt. Dat is gebeurd in deze rubriek van maart onder het hoofdstuk 'wereldwijd onderzoek varroamijt'. Vanaf de vierde regel van onderen luidt de juiste tekst:

'Er zijn aanwijzingen dat geurstoffen afkomstig van voedsterbijen hierin een sturende rol spelen. Als dit correct is en we zijn vervolgens in staat de werkzame stof(fen) te bepalen en kunstmatig te produceren, dan is de volgende stap om met behulp van deze lokstof(fen) de varroamijten weg te vangen. Het lijkt er dus op dat geurstoffen afkomstig van de voedsterbijen de verbindende schakel vormen met varroamijten. Als we dit even vasthouden, dan is het groter aantal varroamijten in darrencellen volledig toe te schrijven aan de langere ontwikkelingstijd die de varroamijten wordt geboden in darrencellen en niet aan een extra aantrekkelijk geurtje door darrenlarven geproduceerd'.

Zoemende imkers

Aan elke maand van het bijenjaar kunnen we een naamkaartje hangen. Maart brengt de spanning of er nog leven in de volken aanwezig is. April kenmerkt zich door een enorme opbouw en bouwlust, waarbij het voor ons een lust is om in de volken te werken. Tot zo ver fluitend door het voorjaar. Mei is van oudsher de zwermmaand waarbij het 'ouwe' moertje centraal staat, terwijl juni weer de spanning brengt of we onze koningin teelt geslaagd mogen noemen. Om teleurstellingen op te vangen zorgen we voor een paar extra moertjes opgegroeid in sterke drieramers. Dat vind ik een gezondere situatie dan kastjes met dop en een pollepel bijen. Gaat het heel slecht met de teelt en moet er noodgedwongen worden verenigd met een aflegger dan steekt de zwermneiging vijf tot zes weken later opnieuw de kop op. Met een jonge koningin in de volken zullen we daar nooit last van hebben. Zal dat alles alleen te maken hebben met de andere feromoonhuishouding van het jonge ding of omdat er in een (verenigde) aflegger geen broedpauze optreedt en de aanwezige zwermneiging alleen maar sluimert tot er weer voldoende bijen aanwezig zijn. Het is mijn ervaring dat broedafleggers met oude koningin betere resultaten geven tijdens de zomerdracht dan het deel met jonge koningin. Ik veronderstel omdat het eerder is uitgegroeid tot een evenwichtig volk. Hier op Terschelling was een aanpak in zwang waarbij er rond de zwermtijd geen afleggers werden gemaakt. Dit had alles te maken met het weer en drachtomstandigheden. De vroege voorjaars-

ontwikkeling is tot half april traag. Welke wind er ook waait, altijd vindt aanvoer van lucht plaats via het (nog) koude zeewater. Pas tijdens de kruipwilgdracht komt er enige schot in de ontwikkeling van de volken. Daarna is er een absolute drachtpauze en staat de ontwikkeling bijna stil. Rond half juni komen er geleidelijk wat meer bloemen voor de bijen beschikbaar zoals braam, dopheide en verschillende klaversoorten. Helaas staat er bij een noordoost circulatie, die dan vaak voorkomt, bijna altijd veel wind en is het voor de bijen vechten tegen de bierkaai. Het collectief wachten is op half juli wanneer de volken naar de Boschplaat worden gebracht om het lamsoor te bevliegen. Tot die tijd worden de volken goed in de gaten gehouden, indien nodig doppen gebroken en vooral niet gedeeld. Als alles meezit, zoals in de echt goede jaren, dan zoemen niet alleen de bijen.... Ik kom nog even terug op mijn gemijmer over de zwermneiging in een aflegger een aantal weken nadat deze is gemaakt. Is de oorzaak een gewijzigde feromoonhuishouding bij de oude koningin dan kunnen we zwermneiging voorkomen door haar te vervangen door een jonge koningin. Wat lijkt het weer allemaal simpel.

Het keurslijf feromonen

We hebben het er vaker over gehad, voor de bijen is de ene koningin niet gelijk aan de andere. Feromonen of geurstoffen bepalen het functioneren van een bijenvolk waarbij de koningin als hofleverancier geldt. Volgens de onderzoeker Free is het waarschijnlijk dat koninginnen onderling genetisch sterk verschillen. Dit zou je kunnen afleiden uit het gedrag van bijen die vaak vanuit het ene bevruchtungskastje afvliegen ten gunste van een andere, waarbij de leeftijd van de koninginnen gelijk is. Uit onderzoek is ook bekend dat de belangstelling van bijen voor een koningin toeneemt bij het ouder worden en nadat ze is bevrucht. Dat laatste is op de volgende manier nog eens onderzocht. Boven op de raten van een volk werd een moerhuisje gelegd met daarin achtereenvolgens een werkbij, een koningin van 1, 2, 3, 4, 5, 6 dagen oud en als laatste een koningin van 18 maanden oud. Na twintig minuten werden het aantal bijen geteld die zich tot de inhoud van het kooitje voelden aangetrokken. Uit de tellingen bleken er drie categorieën te onderscheiden. Het moerkooitje met daarin de werkbij en een koningin van een dag oud trok de belangstelling van 2-3 bijen. Als zich in het moerkooitje een koningin bevond van twee, drie of vier dagen oud dan trok het de belangstelling van 7-11

bijen. Bij de vijf en zes dagen oude (onbevuchte) koningin en 18 maanden oude bevuchte koningin was het dringen geblazen. Maar liefst 24 tot 28 bijen voelden zich tot de inhoud van het kooitje aangetrokken. Uit dit onderzoek bleek dat oudere onbevuchte koninginnen even aantrekkelijk zijn voor de bijen als bevuchte koninginnen.

Tutende oude moer

Het volgende praktijkprobleem deed zich een paar jaar geleden voor, maar is nog steeds actueel. Imkercollega van der Aa bleef met een paar vragen zitten. Denkt u even mee?
 10 mei: van teeltvolk met moer nr. 24 een aflegger gemaakt.
 24 mei: tuten, een aantal doppen naar broedaflegger.
 8 juni: open en gesloten broed.

20 juni: de F1 moer afgenomen voor een moerloos productievolk en direct weer verenigd met de veger, dus moertje nr. 24 weer in het volk.

5 juli: bijen afgenomen voor bevruchtungskastjes, hoorde bij openen van de kast een tuter.
 Veronderstelling: het volk had oude moer nr. 24 niet geaccepteerd en voor een nieuwe koningin gezorgd. Vervolg: Op een gegeven moment had ik het raam met de tuter in mijn hand en zag tot mijn verbazing koningin met rugnummer 24 rondlopen, stoppen, tuten en weer verder gaan. Ik had al enkele gesloten doppen gezien, dus dat zou zwermen worden. Om dat te voorkomen raam met moer nr.24 in een vegerkastje met nog een raam bijen en dat naast het hoofdvolk gezet. Daarna doppen gaan ruimen. Toen zag ik moertje nr. 24 in het gras kruipen. Gelijktijdig begon het hoofdvolk te zwermen. Moertje nr.24 opgepakt, opnieuw in vegerkastje gedaan en wat verder weg gezet. De zwerm sloeg uiteraard terug.
 7 juli: in het hoofdvolk tuten; er waren twee uitgelopen doppen. De overige doppen geruimd.
 13 juli: nog steeds tuten. In de namiddag een zwerm verdeeld in een grote tros en een aantal kleine. In geen enkele bevond zich een koningin. De schepkorf open laten staan zodat alles er in kon wat nog rondvlog maar ook er uit, zoals na een half uur bleek. Conclusie: bruidszwerm.

Een groot deel van de bijen was weer naar huis, maar wat erger was, bij twee bevruchtungskastjes zat een massa bijen tegen de voorwand. Die bijen zoveel mogelijk geschept en naar het hoofdvolk gedaan. Toch waren er nog zoveel bijen achtergebleven dat (wegens plaatsgebrek?) een van de twee volkjes ging zwermen. Het vloog totaal leeg. Het zwermpje geschept en in een drieramer gedaan. Op de doek

van de schepkorf bleef een handje vol bijen achter. Voorzichtig in de drieramer gedaan en toen vond ik tussen de bijen de moer uit het bevruchtungskastje, meer dood dan levend.

Twee vragen:

1. Gaat de oude moer altijd tuten voor het zwermen?
2. Hoe krijgt het kleine vegerkje zichzelf en het er naast staande grote hoofdvolk tot zwermen, terwijl in het hoofdvolk de doppen net waren uit gebroken?

Het weer in juni

Als voorlopig gemiddelde voor de Bilt over de periode 1971-2000 geldt 187 uren zonneshijn, 72 mm neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 19,8°C.

Juni maanden					
Jaar	Zon	Uren	Neerslag (mm)	Max.temp	°C
1996	normaal		droog (33)	normaal	
1997	normaal		zeer nat (105)	normaal	
1998	somber		extreem nat(134)	normaal	
1999	vrij zonnig		normaal	normaal	
2000	normaal		droog	vrij warm	(21,1)

Geraadpleegd

- Dowling, J. What do workers think of queens of different ages?, The Beekeepers Quarterly, No.62 (2000): 33
 Free, J.B. Chemical identification of queen pheromones, Pheromones of social bees: 21
 Van der Aa, T., 'Uit het leven van een imker gegrepen', D'n Balkumse Bie, Nr. 38 (1998): 012. Bijenhoudersvereniging St. Ambrosius - Berlicum.

advertentie

* Aanbieding:

vuren Spaarkast f 190,- per stuk
5 stuks à f 170,- per stuk

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 1200 en na telefonische afspraak. Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen, 0342-472837 / 0653182006 info@immenhof.nl / www.immenhof.nl

'Over bijen kun je dagen doorpraten'

Ab Kuypers

Het is dwars door een landschap met de onheilstekens die het MKZ-virus heeft opgericht, dat ik op een weinig lenteachtige dag naar het Brabantse trek. Bestemming St.Hubert. Eenmaal in de huiskamer van mijn gastvrouw, Mia van der Heijden, verdwijnt deze beproeving van de Nederlandse veehouderij voorlopig naar de achtergrond. Samen met haar man beheert zij een grote bijenstand; ze heeft bovendien reeds enkele malen de bedrijfswedstrijd van haar organisatie gewonnen. Reden genoeg haar eens te bezoeken. Een verslag van alweer een aangename ontmoeting.

Het kan altijd gekker, al is gek alles behalve het goede woord. Denk je, na zoveel jaar alles wel zo'n beetje gezien en gehoord te hebben, blijken weer nieuwe verrassingen mijn deel te zijn. Mijn gastvrouw van vandaag heeft momenteel zo rond de 130 bijenvolken, opgesteld over drie verschillende lokaties in Nederland en enkele in Duitsland. Praten met haar in gezelschap van haar echtgenoot, met wie zij samen de hobby bedrijft, brengt me terug in de sfeer zoals die uit oudere verhalen bekend is. Niet omdat het ouderwetse imkers zijn, wel door de wijze van praten over honingbijen en imkeren. 'Over bijen kun je wel twee dagen doorpraten', zegt ze. En dan te bedenken dat Mia alles bij elkaar nog maar 24 jaar imkert. 'Ik ben nl. in 1977 begonnen. Een echte imkerachtergrond heb ik niet. Eén van mijn broers, die tuinder is, had toentertijd wat bijenvolken op zijn bedrijf staan. Zo ben ik met het imkeren in contact gekomen. Na onze verhuizing naar deze woning en de bouw van een nieuw huis hebben we hier een grote bijenstal gebouwd en hebben we een groot deel van de bijen bij huis staan.'

Foto: Ab Kuypers

Buckfast

Het imkeren is aanvankelijk op kleine schaal begonnen. 'In eerste instantie had ik maar een paar volkjes. Het is in de loop van de tijd allemaal uitgebreid. Op een gegeven moment kregen wij van een collega imker enkele KI moeren te verzorgen, dat waren Buckfasten. Zo raakte ik geïnteresseerd in koninginnenteelt en ben overgestapt op de Buckfastbij. Overigens, KI doe ik niet zelf hoor, die techniek beheers ik niet en heb er ook de apparatuur niet voor.'

'Mensen geloven het niet,' mengt haar man zich in ons gesprek, 'als ik van onze grote honingooigsten vertel. Vorig jaar zelfs van één volk 100 kilo honing kunnen oogsten...'

Hoewel gedreven koninginnenteelers, doen zij dat toch vooral voor eigen teelt en niet via een doppenproject. Wel komen er regelmatig mensen larven ophalen, waarmee ze dan zelf aan de slag gaan. In het algemeen levert dat goede reacties op, dus tevreden imkers. St Hubert, de woonplaats van Mia, is zeker geen imkerrijke streek. 'In het dorp wonen nog vier imkers, maar in de hele streek gezien zijn het er niet veel', aldus Mia.

Imkeren en handelen

Een zekere handelsgeest zijn Mia en haar man niet te ontzeggen. Het grote aantal bijenvolken dat momenteel het totaal bepaalt, is niet bedoeld voor eigen imkerij alleen. 'Wij imkeren gewoonlijk met zo ongeveer 60 volken,' vervolgt Mia haar verhaal. 'Daarnaast handelen we ook wat in bijen. Om wat voor redenen dan ook is de verkoop vorig najaar wat tegenvallen en hebben we meer dan normaal overgehouden, vandaar die 130 volken die we nu hebben. Nee hoor, naar bijenmarkten gaan we niet. We doen alle verkoop aan huis. We hebben ook een depot, oorspronkelijk van de honingzemerij, maar die bestaat niet meer. Nu doen we dat particulier en kopen zelf onze materialen in. Ook de grote hoeveelheden honing worden aan huis verkocht. Gepot, maar ook in emmers. De afnemers zijn imkers die honing verkopen.'

Methode

De methode van imkeren die Mia en haar man bedrijven komt mogelijk volgend jaar in een serie artikelen in Bijen nader aan de orde. Toch ontkomen we er niet aan, er nu al op in te gaan. Mia: 'Wij imkeren met Buckfasten; die zijn zwermtrager dan de andere rassen. Wanneer volken in zwermstemming

komen breken we tot tweemaal alle doppen weg. De derde keer dat er doppen worden aangezet, maken we vegers en krijgen de behandelde volken nieuwe F1 moeren. Elk jaar komen we volken op onze standen tegen, die helemaal niet zwermen, ja dat gebeurt. Op deze manier krijgen wij grote volken en oogsten ieder jaar veel honing. Verenigen doen wij bijna nooit. De vegers worden vrij snel grote volken. Temeer omdat we ze na het maken verplaatsen, zodat er geen vlieg-bijen verloren gaan. We kunnen soms in dezelfde zomer al honing oogsten. Dit alles betekent wel, dat we soms met een overschot aan volken in het voorjaar te maken hebben, zeker wanneer de verkoop van bijen wat minder goed loopt.'

Reizen

Hoewel zij hun bijen op verschillende plaatsen hebben staan, wordt er in feite amper gereisd met de bijen. Over hun 'bijenjaar': 'Ieder jaar is eigenlijk weer anders, het komt zoals het komt. Onze belangrijkste drachten zijn het koolzaad en de dracht in verschillende natuurgebieden. De standen staan in gebieden, waar zulke drachten te verwachten zijn.' Over de drachtweide in eigen omgeving is Mia minder tevreden. 'Ik vind, dat er in onze directe omgeving maar weinig dracht voorkomt, zeker hier op de zandgronden. En je krijgt ook weinig voor elkaar om daar iets in te verbeteren. Toen hier jaren geleden een nieuwe weg werd aangelegd, om maar een voorbeeld te geven, hebben wij ons uiterste best gedaan in de bermen en taluds goede bijenplanten aangeplant te krijgen. Tot aan de provincie toe. Dat is ook gelukt,

maar na een paar jaar werd alles afgemaaid; alleen de bomen bleven staan. Het commentaar was, dat het allemaal te arbeidsintensief was.'

Bedrijfswedstrijd

In het Brabantse kent men al vele jaren de zogenaamde bedrijfswedstrijden. Daarbij worden stand, omgeving, bijenweide, kasten (zowel uit- als inwendig), voorraad voedsel, bijhouden kastkaarten en de bedrijfsmethode beoordeeld. Deelname is vrijwillig. Wat men van dergelijke wedstrijden ook moge denken, Mia weet wel wat voordelen aan het deelnemen te noemen: 'Het verhoogt je vakmanschap, je wordt wat netter, laat wat minder snel even wat liggen'. Inmiddels heeft zij met haar imkerij alweer vele malen meegedaan, met succes. 'Ik ben begonnen met een 9de plaats. Inmiddels heb ik twaalf maal bij de eerste drie gezeten. De wisselbeker heb ik nu bijelkaar viermaal gewonnen, de laatste tweemaal achter elkaar. Als ik er nog één keertje aan vast kan plakken, mag ik die beker houden.' Trots worden mij de tastbare herinneringen aan deze successen getoond: foto's, de beker en de medaille. Naar aanleiding van die ellendige mond- en klauwzeeruitbraken en de eventuele gevolgen daarvan voor de imkerij kwam eerder in ons gesprek al Amerikaans vuilbroed aan de orde. 'Gelukkig zijn we zelf nog nooit getroffen, wel eenmaal gescreend'. Met in het achterhoofd de wens, dat hun dat nooit zal overkomen, en hun laatste woorden: 'Nee, voor andere hobby's is weinig tijd', keer ik na enkele aangename uurtjes in St. Hubert huiswaarts.

bijen

VIDEOPREKING

'Het universum van de honingbij'

Astrid Schoots

In deze videofilm (87 minuten, Nederlands gesproken) wordt op zorgvuldige wijze het leven van het bijenvolk door de seizoenen heen getoond. Er wordt basale, maar ook verdiepende informatie gegeven. Natuurlijk vertelt de film over de verschillende fasen en activiteiten in het leven van de individuele bij en het gehele volk, maar ook wat minder bekende zaken als bijvoorbeeld klimaatbeheersing, de vele bijenzintuigen en dansvormen komen uitgebreid aan bod. Deze film is gemaakt door boedhistische monniken en ademt een sfeer van rust en geduldige observatie. Men krijgt alle tijd om de mooie opnamen ongeknipt te kunnen bekijken - er is geen spoortje van onze haastige "zapp-cultuur". Om deze (weldadige?)

traagheid niet in een tikkeltje ongeduld te laten omslaan, raad ik u aan voor deze film de tijd te nemen - dat is hij zeker waard.

advertentie

Het universum van de honingbij

De ervaringswereld van de *Apis mellifera*

In deze videofilm wordt geïmkerd met Buckfastbijen.

Nederlands gesproken, duur: 87 minuten

DE SPV. f 51,90 (incl. portokosten) > MELLIFERA

Te bestellen bij: Imkerartikelen en Bijenhouderij
Boslust, C.F. Coremans, Marnixstraat 1, Etten-Leur.
076-50 14 116 of 06-51 27 14 90

Bijenkorven, de Gravenhorster boogkorf

A. Hottinga en H. van der Zande

Van Hamburg tot Drente waren tot in het begin van de vorige eeuw uitstekende drachtgebieden aanwezig. Uitgestrekte heidevelden met sporkenstruwelen en bloemrijke weiden waren uitstekende ingrediënten voor de korfimerij.

De familie Gravenhorst had aan het begin van de 19de eeuw 60 tot 80 zogenaamde Lüneburger Stolben en schakelde in later jaren over naar de Gravenhorster boogkorf. De Gravenhorster boogkorf werd omstreeks 1830 in Brunswijk geïntroduceerd. Zoon August Gravenhorst moest noodgedwongen imker worden en stortte zich op de ontwikkeling van de Gravenhorster boogkorf. Hij probeerde van alles uit, zette zijn onderzoeksgegevens op papier en schreef boeken over het imkeren met de verschillende Gravenhorster boogkorven. Er zijn 4 oorspronkelijke modellen met vele varianten. Veelal hebben de boogkorven op de lange kant 2 vlieggaten; er zijn ook varianten met 2 vlieggaten op de kopse kant. Er zijn 9-, 12-, 16- en 20-raams boogkorven.

Honingwinning

Voor de honingwinning werd een zogenaamd Brett-scheid gebruikt. Dit is een houten scheidingswand die in de boogkorf geplaatst kon worden. Met deze plank kon de imker de inhoud van de korf vergroten of verkleinen en manipuleren ten behoeve van de honingwinning. Ook het manipuleren met de vliegopeningen op de kopse kanten was een probaat middel om

honing te winnen en honing op te laten slaan in dit deel van de boogkorf, waar de imker het zo eenvoudig mogelijk kon oogsten. Het voordeel van vlieggaten op de kopse kant is tevens dat minder ruimte in de bijenstallen nodig was om de bijenvolken te overwinteren. De grote 20-raams boogkorven werden niet gebruikt voor de honingwinning, maar om 2 bijenvolken te overwinteren met speciaal daarvoor bestemde tussenschotten (Brettscheids). Om te verhinderen dat de bijen de boogvormige ramen (1 m lengte) vast zouden kitten werd de boogkorf met reuzel ingesmeerd of met een mengsel van was en honing.

Korven in Nederland

In Nederland werden de korven hoofdzakelijk van roggestro gevlochten en in mindere mate van pijpenstrootje (volksmond 'bunte'). De ronde korf heeft een hoogte van 40 cm en moet in de ring 2/3 doorgevlochten worden. Een hogere doorvlechting is mooi, maar voor de bijen niet efficiënt ten opzichte van de warmtehuishouding in de korf. In de sierkorven die niet goed zijn gevlochten moeten de bijen veel propolis gebruiken om de randen te isoleren. Het spijlen van de korf is een nauwkeurige activiteit:

- * 5 spijlen bovenin
- * 2 x 3 spijlen dwars geplaatst met betrekking tot de bovenste 5 spijlen tussen het vlieggat en de kop
- * onder het vlieggat 1 rechte spijl voor het vervoer van de korf. Voor het spijlen werd sporkehout (vuilboom) gebruikt, aangezien deze houtsoort niet interessant is voor de houtworm.

Type korf	Materiaal	Aantal ringen	Opmerking
Gravenhorster boogkorven	Roggestro	Divers: rechte zijden	9-, 12-, 16- en 20 raams
Veluwse korf	Roggestro, Pijpenstrootje	14 ringen	Onderzetrand: 4 ringen
Bisschopsmuts	Wilg, Roggestro, Pijpenstrootje, Hazelaar	Binnenrand wilg	Sierkorf
Bruidskorf	Roggestro, Pijpenstrootje, Bamboeband	20	Sierkorf
Drentse korf	Roggestro of Pijpenstrootje	4 Ringen onder of boven, 8 ringen midden, 'Ronde kop' voor honingwinning	Dikke randen, verbinding met korfkrammen
Uddeler korf	Roggestro	4 Ringen onder of boven, 8 ringen midden, verbinding met krammen	7 Losse raampjes, vaste voorbouw in de broedruimte, verbinding met korfkrammen, deksel: zeildoek/jute
Vaassense korf	Roggestro, met of zonder houten rand, houten deksel	14 Ringen	Hoge korf met 'zolder', geen losse op- of onderzetranden, 9 losse raampjes
Zwanehals korf,	Wilg en Pijpenstrootje		Sierkorf

Korfvlachten bij bijenhoudersvereniging Heerde

Adrie Hottinga

De VBBN subvereniging Heerde bestaat inmiddels meer dan 90 jaar, heeft ups en downs gekend maar heeft een overlevingsstrategie die imkers en bijen eigen is. De subvereniging heeft twintig leden en donateurs met en zonder bijen die de vereniging financieel steunen. Een jaar of tien geleden heeft de vereniging in het centrum een bijenstal gebouwd waar leden bijenvolken kunnen plaatsen. De bijenstal leent zich door een glazen tussenwand bij uitstek voor de ontvangst van schoolklassen of andere gentereesserden. Van oudsher is Heerde een goede locatie om te imkeren: in het voorjaar bloeiende wilgen, gevolgd door paardebloem, fruit in het IJsseldal, linden op de natte overgangen langs het Apeldoorns Kanaal en -het hoogtepunt van het bijenseizoen- de dracht op de uitgestrekte heidevelden van het Artilleriegeschietkamp Oldebroek en Dellen.

Het merendeel van de imkers in Heerde houdt momenteel de bijenvolken in Spaarkasten of Simplexkasten. Gemiddeld hebben de leden drie tot zes volken, met uitzondering van een enkeling die meer dan tien volken overwintert.

De deelname aan oude ambachtenmarkten, oranje-markten, eiermarkten en pompoenenmarkten heeft de vereniging een enorme impuls gegeven voor het weer oppakken van het oude ambacht: korfvlechten.

Hoe kom je aan roggestro?

Maar voor het vlechten met een puur natuurproduct - roggestro - moet je de weergoden wel mee hebben. In 1999 stond de rogge die in Heerde door een activiteitenvereniging met zicht en pikhoake wordt gemaaid, bedenkelijk lang op de akker. Het roggestro was dat jaar in feite van onvoldoende kwaliteit om mee te vlechten. Dunne verkleurde sprietjes die geen mooie korven opleverden. Hoewel 2000 niet echt een droog jaar was, kon de rogge toch geoogst worden. Ditmaal geen rogge van de enk uit Heerde, maar uit Apeldoorn waar de gemeente braakland verhuurt dat extensief wordt beheerd.

Op een markt in Twello leerde ik Henk van der Zande uit Apeldoorn kennen, imker en korfvlechter in hart en nieren, stammend uit een oud Veluws geslacht en zeer verenigingsgezind.

Van der Zande vlecht al jaren verschillende soorten korven met als specialiteit de Gravenhorster boogkorf

en de Uddelerkorf. Zijn stal met Buckfastbijen en velerlei Gravenhorster boogkorven en Uddelerkorven is een visitekaartje voor de Veluwe imkerij.

Tijdens de voorjaarsvergadering van de subvereniging hield Van der Zande een exposé over de korfimkerij en maakte ons enthousiast voor het vlechten van Uddelerkorven. In de nazomer haalden wij een vrachtje stro op in Apeldoorn en afgelopen winter organiseerden wij onder leiding van Van der Zande een oriëntatiecursus Uddelerkorfvlechten. De plaatselijk smid vervaardigde de mallen die noodzakelijk zijn voor het vlechten. Gedurende vijf avonden werden ons de beginselen van dit type korfvlechten geleerd. Althans dat dachten wij. Wij kunnen vooruit, maar wat wij óók geleerd hebben is dat het vlechten van Uddelerkorven veel meer kennis vraagt. Na het vlechten, moeten latjes en raampjes in eigen productie vervaardigd worden.

Kortom het begin is er, maar het eind nog niet.

Slot

Wij zijn dermate enthousiast geworden dat wij het komend winterseizoen wekelijks willen vlechten om hiermee ook de onderlinge band tussen de leden te versterken. Immers tijdens de korfvlechtavonden wordt niet alleen gediscussieerd over korven en bijen, maar ook over drachtverbetering, het opzetten van een ruildepot, het opzetten van gezamenlijke zomerstanden voor imkers enzovoort.

Natuurlijk hopen wij als bestuur dat na de twee leden die al een bijvolk hebben in een Uddelerkorf, meerdere leden zullen volgen zodat een symbiose ontstaat tussen het korfvlechten en het imkeren met korven en ook een oud ambacht in stand blijft.

Hoewel de moderne imker wellicht denkt dat de klok op de Veluwe teruggedraaid wordt, wil ik u verzekeren dat juist het gebruik van oude materialen en het stimuleren van oude ambachten een extra impuls kan zijn voor het imkeren. Immers het gevoel voor een schoon en herkenbaar platteland krijgt meer en meer waardering.

Het aantal abonnees (met een groeiende belangstelling voor allerlei buitencursussen) van het tijdschrift Landleven stijgt nog steeds. De combinatie imkeren met modern kastmateriaal en enkele korven is toch prachtig als promotie voor de instandhouding van de Nederlandse imkerij. En deze promotie is hard nodig!

Wasmotten: leefwijze, schade, bestrijding (2)

P. Elshout

De inzet van etherische oliën voor de bestrijding van de varroamijt is inmiddels bij de meeste imkers bekend. Deze oliën kunnen ook worden aangewend ter bestrijding van de wasmot en wel op de volgende goedkope manier. Het is algemeen bekend dat groene walnootbladeren, maar ook de blaadjes van de lavendel een insectenwerende eigenschap hebben. Door op iedere bak van de ratentoren een handvol verse walnootbladeren (*Juglans regia*) te leggen houdt men de wasmot buiten de deur. Voor lavendelblaadjes geldt hetzelfde. De bladeren natuurlijk wel op tijd verversen.

Tijdelijke hulp uit de insectenwereld

In en zeker op de bodem/bodemschuif van een bijenkast is allerlei klein gespuis waar te nemen: stuifmeelmijten, huismijten, zilversisjes, boekenschorpioenen, pissebedden, spekkevers, mieren en oorwormen. Deze laatste vinden niet alleen beschutting en warmte maar ook voedsel. De kleine rovertjes zijn in de tuinbouw en fruitteelt geen onbekenden en worden hier als nuttig biologisch wapen ingezet om luizen, appelbloedluizen, perebladvlotten en eieren van vlinders te bestrijden. Oorwormen voelen zich in hun element in de donkere bijenkast. Zo is het mogelijk met oorwormen de eieren van de wasmotten op te ruimen. Je hele ratenbestand aan alleen oorwormen toevertrouwen lijkt echter gewaagd.

Zo spreekt de wasmot het kapitaal van de imker aan.

Foto: P. Elshout.

Bacteriën als dodelijk wapen

In de land- en tuinbouw worden vooral in de maïs- en koolteelt, rupsen bestreden met bacteriën. Een van deze bacteriën, de *Bacillus thuringiensis*, is een dodelijk wapen tegen de wasmot. Het in de bijenhandel gekende product B401 is een preventief ingedikd spuitmiddel op basis van *Bacillus thuringiensis*. Beide zijden van de raten worden met een 5% oplossing van dit product met een fijnnevelende plantensproeier bevochtigd, waarna deze raten goed moeten worden gedroogd om beschimmelen te voorkomen. Wasmotlarven die van deze raten eten, sterven. Deze biologische oorlogsvoeringmethode werkt 5 à 6 maanden. Een besproeiing moet in de maanden april/mei uitgevoerd worden. Als na 5 à 6 maanden het product zijn werking verliest, zijn de temperaturen te laag voor de ontwikkeling van de wasmot.

Inzet van 'duurzame' chemie

Het gebruik van chemische stoffen gaat vaak met risico's gepaard. Zo is paradichloorbenzol, beter bekend onder de namen Globol of Styx, een product dat in Nederland en België nog steeds als bestrijdingsmiddel voor wasmotten wordt gebruikt en verkocht. Paradichloorbenzol is kankerverwekkend, accumuleert in hoge mate in de was en loopt over in de honing. In Duitsland is het gebruik van deze stof verboden. Andere producten uit de chemiekast zoals, blauwzuur, ethyleendibromide en formaline zijn onder bepaalde condities levensgevaarlijk, zometijds dodelijk en mogen daarom nooit toegepast worden.

Ook bij de veel toegepaste zwavelstrippen moeten de nodige kanttekeningen geplaatst worden. Zwaveldampen doden de larven van de wasmotten en hun vlinders, maar niet de eieren. Daarom moet het gebruik ervan om de 3 à 4 weken herhaald worden. Te hoge zwavelconcentraties belanden in de honing en schaden niet alleen de bijen maar ook ons mensen. De bij het verbranden van zwavelstrippen vrijkomende zwaveldioxide verdampst erg langzaam uit de raten. De met honing bevochtigde raten moeten, indien ze met zwavel behandeld zijn, mogelijk wel een week worden gelucht, voordat ze aan de bijenvolken kunnen worden teruggegeven. Voer het luchten bijenvrij uit om roverij en overdracht van ziektes te voorkomen. De ook voor ons giftige zwaveldampen doden niet de sporen van

nosema. Pas op voor brand- en explosiegevaar. Voor de in de handel zijnde zwavelspray geldt hetzelfde.

Organische zuren

Azijnsuur, maar ook het veel agressievere mierenzuur, doodt alle stadia van de wasmot. Ook doodt het stuifmeelmijten, de sporen van nosema, amoeben en de sporen van schimmels zoals die van kalkbroed. Accumulatie in de was is niet mogelijk. Het gebruik van azijnsuur heeft ook een negatieve kant. IJzeren en gegalvaniseerde ijzeren onderdelen van de bijenkast, zoals afstandstrips, afstandblikjes, ijzeren schroeven en spijkers zullen op den duur volledig oxideren. Bij gebruik van azijnsuur is het aan te bevelen aluminium afstandstrips en roestvrij stalen (RVS) schroeven en spijkers te gebruiken. Azijnsuur is een uiterst etsend zuur; voorzichtigheid is geboden. Het dragen van een schutbril, plastic handschoenen en beschermende kleding is aan te raden. Men kan als volgt te werk gaan: plaats onder de bakken met de op te bergen raten een bodem of afdekplank die is afgedekt met een plastic folie (vuilniszak). Op deze ratentoren komt nog een lege bak, waarin een zuurbestendige bak of schaal wordt geplaatst. In deze bak, die op de toplatten van de bovenste ratenbak staat, wordt enig verdampingbevorderend materiaal (een katoenen lap

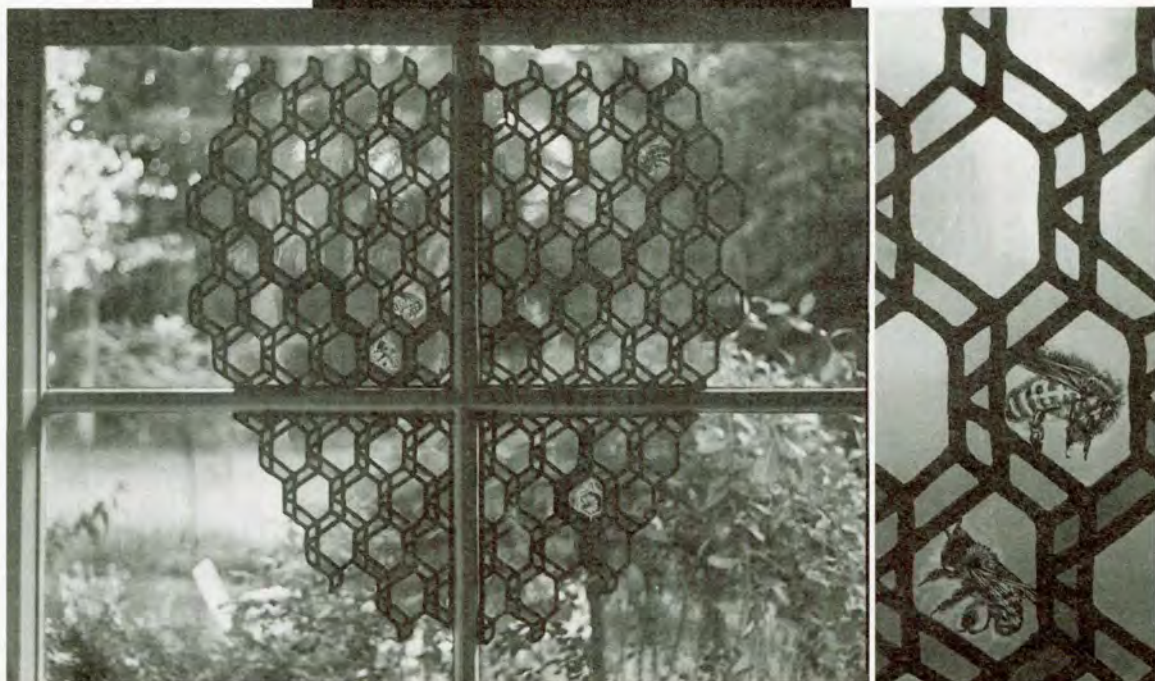
bijvoorbeeld) gelegd. Daarna giet u hierin de noodzakelijke hoeveelheid azijnsuur. Per broedbak raten is 40 ml azijnsuur 98% nodig. Deze concentratie azijnsuur heet ook wel ijsazijn en is onder de 15°C een vaste stof. Ijsazijn is dus alleen toepasbaar boven de 15°C. Azijnsuur met een lagere concentratie, bijvoorbeeld 60%, is onder deze temperatuur nog wel vloeibaar, maar de verdamping van lagere concentraties is wel aanzienlijk minder. De ratentoren wordt afgedekt met een dekplank en vervolgens met p.v.c.-folie omwikkeld en onder een op de toren komend dak gewerkt. Een p.v.c.-beschermhoes van een matras is hiervoor prima bruikbaar.

De p.v.c.-omwikkeling wordt strak om de ratentoren getrokken en plaatselijk met plakband vastgezet. De dampen kunnen op deze wijze niet meer ontsnappen en perfect hun dodelijk werk doen. In het vroege voorjaar wordt de p.v.c.-hoes verwijderd en de ratentoren aan onder- en bovenzijde gedicht met horren-gaas. De luchtstroming door de ratentoren zal de vrijkomende zuren wegventileren, zodat de ontsmette raten na enige dagen aan de volken gegeven kunnen worden.

Zo ziet u maar: er zijn veel mogelijkheden om onze ratenvretertjes en ander ziekmakend gespuis op veilige afstand te houden. Aan u de keuze.

bijen

FOTO VAN DE MAAND

Glas-in-loodraam en brandschilderwerk vervaardigd in 1998 door Bernadette Kuijs te Dorth-Gorsseel.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

De start van dit jaar, volgens deskundigen het eerste jaar van het nieuwe millennium, is op z'n zachtst gezegd onbevredigend. Laten we het snel het tweede millenniumjaar noemen, want stel dat deze start een trend voor de nieuwe eeuw zou inzetten! Een uitgestelde ALV, belemmeringen bij het reizen, maar vooral het bar koude voorjaar met als resultaat berichten over veel dode of heel kleine volken, zodat het maar de vraag is of we kwalitatief goede volken hadden voor de fruitreis. Maar ik schrijf dit tijdens de warme dagen rondom 10 mei, vrijwel identiek aan de oorlogsdagen in 1940. Merkwaardig toch dat het weer zulke herinneringen extra oproept. En reken dat er wat te beleven viel zo vlak bij Schiphol. Wat stonden we ons als jongens te vergapen aan de luchtgevechten. En nu weet u meteen dat ik een honkvast type ben.

Een slechte start van het jaar, maar we weten dat als het weer verder mee blijft zitten, de bijen een enorme dynamiek aan de dag kunnen leggen en dat ze misschien wat later zwermen, maar toch nog weer onverwacht. Ik heb u gewaarschuwd en prompt zal het mij ook wel weer overvallen. U kent het gezegde: de beste imkers staan aan de wal hun zwermen na te zwaaien.

• We hebben ook imkers met dynamiek. Ik kijk een beetje mee in de bestuurskamer van de Floriadebijen en als die aanpak nu eens de nieuwe millenniumtrend voor de bijenhouderij zou kunnen zijn! Wat een enthousiasme en op-nieuw blijkt: soort zoekt soort. De gebroeders Hooymans beginnen en hun enthousiasme trekt mensen van hetzelfde slag aan. En deels ook mensen die pas met bijen zijn begonnen. Die hebben gelukkig nog geen kans gezien zich te wentelen in de wasmul van de traditie en lanceren het ene gekke idee na het andere. Een deel daarvan is heel interessant en de moeite waard om de haalbaarheid ervan grondig te onderzoeken. Men zegt me wel eens: Vunderink, zoek de nieuwe leden onder de jonge virtuele imkers. Daar begon ik voor te voelen, maar nu heb ik geen bewijs meer nodig.

Zo kwam ook het centrale thema van een nieuweling. Echt een verfrissend gedoe. Ook een flexibele club. Is het eerste strobalenpaviljoen te klein? Dan bedenken we toch iets anders. De broers kennen prompt weer iemand ... En zo gaat het van het ene plan over naar een beter plan en nog binnen het budget ook. Wat een prima planning dat ik volgend jaar voorzitter af ben, want dan heb ik tijd voor de Floriade. En daar zal ik ongetwijfeld velen van u ontmoeten als presentator of als bezoeker.

• U kunt op het Bijenhuis ook onze nieuwe bureausecretaris ontmoeten. Mevrouw Gerda Boogaards. We heten haar van harte welkom en we zijn blij dat het secretariaat nu weer goed bezet is. Wij hopen dat zij hiermee wél een millenniumtrend inzet, zonder te verlangen dat zij die hele periode actief zal blijven. Veel genoegen en succes, Gerda. En dank aan de collega's die het onbezette secretariaat zo goed mogelijk hebben laten draaien.

Dit loopt dus allemaal goed. Maar uiteraard geldt dat niet voor alles.

• De Gemeente Schiermonnikoog doet z'n uiterste best om de reputatie van besturend Nederland af te breken. Tijdens beroepsprocedures worden ons de duimschroeven aan-

Even voorstellen

Beste lezers,

Mij is gevraagd me aan jullie voor te stellen.

Mijn naam is Gerda Bogaards-de Graaf. Per 1 mei jl. ben ik bij jullie vereniging in dienst getreden als bureau-secretaris. U kunt mij van maandag tot en met donderdag tussen 10.00 en 15.00 uur bereiken.

Sinds 1970 heb ik altijd gewerkt in de administratieve sector. Ik ben meestal secretaresse geweest, maar heb tussentijds ook gewerkt als correspondentie voor een krant en van 1986 tot 1996 ben ik eigenaresse van een uitzendbureau geweest. Ik zond administratief personeel uit en bij korte klussen sprong ik ook zelf wel in. Helaas

heeft mijn bureautje het moeten afleggen tegen de economische malaise in de beginjaren '90. Van oorsprong kom ik uit Den Haag. In 1975 ben ik met man en dochter naar Zwitserland geëmigreerd. Mijn man kon daar werk krijgen in de IT-branch. In Zwitserland is onze zoon geboren.

In 1985 zijn we weer naar Nederland verhuisd. We kwamen terecht in Enschede, omdat mijn man daar een promotieplaats op de universiteit kreeg.

November 1997 zijn we uit Enschede vertrokken en hebben een prachtig huis in Rhenen gekocht met uitzicht op de Utrechtse Heuvelrug. We genieten hier van de mooie vogels in onze tuin.

Ik kom uit het verenigingsleven: ik was tot nu toe office manager bij de Borstkanker Vereniging Nederland. Helaas verhuisde deze vereniging van Dodewaard naar Utrecht begin dit jaar. U weet ongetwijfeld, dat het dagelijks op en neer reizen naar Utrecht tijdens de spitsuren geen pretje is. Ik heb zowel het openbaar vervoer als de auto een kans gegeven, maar ik kan niet wennen aan de onbetrouwbaarheid van de spoorwegen en de files op de snelweg. Vandaar dat ik heb gesolliciteerd naar de functie van bureausecretaris bij jullie vereniging. Ik ben heel blij, dat u mij een kans wilt geven. Ik zal veel moeten leren, want van de bijenwereld weet ik erg weinig.

Ik hoop op een hele fijne samenwerking.

Gerda Bogaards

gelegd met proces-verbaal, dwangsommen en meer van die aardigheidjes. Het hele eiland een natuurmonument maar dan wel een spic-en-span natuurmonument. Onbegrijpelijk dat de meeuwen nog niet afgeschoten zijn en wat een geluk dat de eidereenden omkomen door kokkelgebrek.

- Ook met LNV loopt het nog niet op rolletjes. We moeten snel een voorstel doen voor nieuw beleid in een werkgroep waarin de RVV vertegenwoordigd zal zijn. Alleen verzuimt men nog steeds de vertegenwoordiger van de RVV te benoemen. Maar volgens goede zeden zal de bijenhouderij wel weer de schuld krijgen als we te laat klaar zijn.

Ook in eigen huis loopt niet alles op rolletjes. Ik kan helaas geen voortgang melden met de oriëntatie op nauwere samenwerking met de andere organisaties. De gesprekken duren voort, onlangs met de vier gezamenlijke besturen. Dankzij de werkgroepen is er concrete informatie beschikbaar en dat wordt nu gewogen. Het wordt nu wel tijd daarmee naar buiten te treden.

- Voor woensdag 16 mei staat op de HB-agenda de nieuwe datum voor de ALV. Dat zal wel in het najaar worden. En helaas zult u zien hoe snel dat najaar al weer daagt. Dus geniet van de zomer, uw bijen en neem dan nog eens goed waar hoe ze samenwerken. Dat moet een stimulans zijn voor ons gedoe in onze verenigingen.

Van de bestuurstafel

J. Beekman

Het voltallige Bondsbestuur vergaderde op 11 april 2001 in het huis van de ZLTO te Tilburg.

Naast de vele kleine zaken die op de agenda staan zullen we in de rubriek Van de Bestuurstafel in het vervolg alleen die zaken behandelen in Bijen die urgent zijn en/of nog moeten plaatsvinden zoals toekomstige vergaderingen en dergelijke.

Verzekering De Bondssecretaris verzoekt de secretarissen van de verenigingen de premie die voor deze verzekering betaald dient te worden goed te omschrijven op het betalingsbewijs van de bank. Op het bewijs dient vermeld te worden:

- Het banknummer waar de premie van de vereniging op gestort dient te worden, RABObanknummer 170276526 te Tilburg.

- Het adres van de begunstigde: Bond van Bijenhouders ZLTO, Spoorlaan 350, Postbus 91, 5000 MA Tilburg.

- De naam en/of het nummer van de vereniging (als voorbeeld; Veldhoven, ver.no.772)

- Uiteraard het te storten bedrag (nu nog één gulden per bijenvolk).

Goed ingevuld scheelt het de Bondssecretaris veel zoekwerk. De leden van de bij de bond aangesloten verenigingen wordt verzocht om het aantal bijenvolken waar men mee imkert op te geven en premie te betalen

indien men voor 100% verzekerd wil zijn, om bij schade geen problemen te krijgen. Indien bij controle, als de verzekerde schade claimt, blijkt dat men met meer volkeren imkert als waar premie voor betaald is, wordt een korting toegepast. Men is onderverskerd.

Algemene vergadering 2001 Zoals u weet is de geplande Algemene vergadering van 7 april 2001 afgelast wegens het in het land voorkomende MKZ.

Een nieuwe datum is nog niet vastgesteld, kan ook nog niet wegens eventueel besmettingsgevaar.

Als er een mogelijkheid bestaat om de vergadering te houden worden de secretariaten daarvan in kennis gesteld met in achtname van de Statuten van de Bond.

De kascontrole heeft intussen plaatsgevonden in Tilburg. Hier waren de verenigingen Middelbeers, Milheeze en St.Michielsgestel voor uitgenodigd. Deze verenigingen waren (nog) niet aan de beurt maar wegens het afzeggen van de geplande verenigingen is voor de genoemde drie gekozen.

In de jaarrekening 2000 staan een paar storende fouten, de getallen van 1999 zijn niet correct overgenomen. Voor de juiste cijfers raadplege men de jaarrekening van 1999. Het Bondsbestuur biedt u in deze haar excuses aan.

De Bondsbedrijfswedstrijd gaat in 2001 niet door! Het Bondsbestuur heeft hiertoe besloten gelet op de ziekte MKZ die nog wel niet (gelukkig) in Brabant heerst, maar we moeten alles doen om deze gevreesde ziekte niet te verspreiden. De keuring zou over het gehele werkgebied van de Bond plaatsvinden. De verenigingskampioenen bedrijfswedstrijd 2000 doen in enig jaar als de bondswedstrijd weer gehouden wordt mee voor het bondskampioenschap. De verenigingen kunnen hun bedrijfswedstrijd wel houden, al wordt hen wel verzocht de regels aangaande MKZ aan te houden. Overleg met de bondsbestuursleden en/of de keurmeesters.

De facturen, inning contributie, zijn nog niet verstuurd, binnen de ZLTO waren andere prioriteiten aan de orde inzake de MKZ. De lijsten worden zo spoedig mogelijk naar de verenigingssecretariaten verzonden.

Toewerken naar één Bijenhoudersbond 5 Mei is een vergadering gepland waarop alle besturen van de bijenhoudersorganisaties zijn uitgenodigd. De voorzitter van de stuurgroep zal de stand van zaken uitleggen hoe ver we zijn. Hij wil dan een uitspraak van de besturen hebben om, als deze ja zeggen tegen een fusie, naar de notaris te gaan om het een en ander vast te leggen en Statuten en Reglementen op te laten stellen. Noot van de schrijver van de Bestuurstafel: De leden beslissen! En zo ver is het nog lang niet, het naar de notaris gaan lijkt dan ook wat voorbarig. Waarom die plotselinge haast?

E-mail Het bondsbestuur zal richtlijnen opstellen voor het gebruik van en de invulling site en het E-mail gebruik. Ook voor de nieuwe postbezorging is een zekere discipline nodig.

Bijsscholingsdag Honingkeurmeesters Deze dag wordt gehouden op 7 juli 2001 te Heumen. Alle honingkeurmeesters die benoemd zijn in het verenigingsboek van de bond krijgen een uitnodiging voor deze dag. Bij deze uitnodiging is een brief gevoegd met een aantal vragen. Zo wordt gevraagd:

- Bent u nog actief bezig met keuren?
- Heeft u de laatste twee jaar nog gekeurd?
- Moet u van de lijst afgevoerd worden?

- Zou u meer ingeschakeld willen worden bij Honingkeuringen?

Indien u vragen heeft of opmerkingen kunt u contact opnemen met het secretariaat 013-5836350 of E-mail info@bijenhouders-zlto.nl

Zijn ambitie en zijn liefde voor de bijen dan wel z'n omgang met de natuur maken dat hij voor ons een voorbeeld zal blijven

GEERT HENDRIK SMILDE

Hij is op 22 april 2001 van ons heengegaan. Wij zullen hem missen als trouw lid, als imker met 31 jaar ervaring en als mens met karakter.

Zijn vrouw en kinderen wensen wij veel sterkte.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Musselkanaal e.o.

Op 30 maart 2001 is na een afnemende gezondheid overleden ons lid

ALBERT KRUIZE

In de leeftijd van 78 jaar. Hij was meer dan 20 jaar lid van de VBBN en vanaf de oprichting in 1984 lid van de VBBN subvereniging Westerwolde.

Tot op de laatste verenigingsavond was hij aanwezig om zo met de vereniging mee te leven. In hem hebben we een trouw en toegewijd lid verloren.

Wij wensen zijn zoon en schoondochter veel sterkte toe.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Westerwolde

Op 20 maart 2001 is overleden ons lid

HENDERIKUS JAN VELEMA

In de leeftijd van 78 jaar. Een man met grote liefde voor zijn bijen en een trouw lid van onze vereniging vanaf 1988.

Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte toe.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Westerwolde

Op 17 februari 2001 werd op 91-jarige leeftijd van ons weggenomen de heer

B. KESSENS

voor vrienden Ben.

Door het niet compleet zijn van het archief zijn exacte jaartallen niet voorhanden, maar Ben Kessens was meer dan dertig jaar voorzitter en tot zijn overlijden ere-voorzitter van de afdeling Emmen van de VBBN.

In zijn actieve periode was Ben Kessens directeur van het toenmalige gemeentelijke slachthuis en directeur van wat in die tijd de regionale Vleeskeuringsdienst heette. Door zijn betrokkenheid bij diverse bestuurlijke en maatschappelijke functies was Ben een man van gezag in de regio. Daar heeft de subvereniging Emmen veel profijt van gehad als het ging om o.a. onderhandelingen met het gemeentebestuur en de toenmalige 'komkommercommissie', die het verwijderen van bijenvolken uit het komkommerteeltgebied regelde. Met de toenmalige secretaris Joh. Hilvers initieerde Ben na de oorlog het bijenonderwijs in de regio, waar korfteelt nog sterk de overhand had.

Wij verliezen in de heer Kessens een goede imkervriend en een man waaraan de regio Z.O. Drente veel te danken heeft. Ben is nu weer herenigd met zijn enige jaren geleden overleden liefhebbende vrouw Agnes, waarmee hij zestig jaar lief en leed deelde.

Wij wensen de kinderen en kleinkinderen sterkte toe bij het dragen van het verlies.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Emmen

Op 1 april 2001 is overleden onze imkervriend

BEN MEEUENOORD

Ben is op 55-jarige leeftijd, na een kort en hevig ziekbed van slechts enkele weken, temidden van zijn familie in berusting gestorven. Bij de uitvaartdienst en begrafenis waren veel mensen gekomen om sympathie en betrokkenheid te komen uiten. Op de kist lagen een bijenkieps en zijn onafscheidelijke klompen, temidden van vele bloemen. Bij de begrafenis vlogen verscheidene hommelmekoningsinnen rond zijn kist.

Ben is in 1975 met imkeren begonnen. Hij werd al snel bijenteeltleraar en de meeste leden in Zeist heeft hij de liefde voor het bijenhouden bijgebracht. Hij heeft gedurende 25 jaar allerlei bestuursfuncties bekleed. Ook nam hij actief deel aan de bijeenkomsten van de Studiekring in Groenekan, en de laatste jaren was hij voorzitter van de overkoepelende vergadering van alle subverenigingen in de provincie Utrecht, de zg. 'Groep Utrecht'. Hij was graag gezien en zijn bijdragen werden zeer gewaardeerd.

In het verenigingsleven was Ben een kleurrijke en markante persoonlijkheid. Hij stimuleerde de uitwisseling van informatie en ervaringen, maar we denken bijvoorbeeld ook met plezier terug aan de nieuwjaarsrecepties, waar hij vrolijke en spannende gezelschapsspelen inbracht. Bij de VBBN in Wageningen was onlangs de verenigingsspel voor 25 jaar bestuursfunctie aangevraagd. Ben heeft het niet meer kunnen ontvangen, maar zijn vrouw Anneke heeft het in zijn plaats aangenomen.

We wensen haar en hun kinderen heel veel sterkte. We zullen Ben missen, maar zullen ook zeker het goede dat hij heeft betekend, proberen voort te zetten.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Zeist e.o.